

ZOFIA ROGOSZÓWNA

Dzieci pana majstra

wolnelektury.pl

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

ZOFIA ROGOSZÓWNA

Dzieci pana majstra

ROZDZIAŁ I. TATKO, MAMA, DZIECI

Majster Tydzień, chwyt nad chwaty,
będzie temu lat już wiele,
ujrzał, świeżą niby kwiaty,
młodą pannę — Imć¹ Niedzielę.

Duchem² posłał do niej swaty;
było trochę ceregieli,
lecz że chwyt³ to był nad chwaty,
więc spodobał się Niedzieli.

---

¹*imć* (daw.) — skrócona forma grzecznościowego „jej/jego miłość”, „jej-/jegomość”. [przypis edytorski]

²*duchem* (daw.) — szybko, bez zwłoki. [przypis edytorski]

³*chwyt* (daw.) — ktoś dzielny, odważny, zaradny. [przypis edytorski]

Jak się zwykle potem zdarza,
już organy grzmia w kościele,
to Imć Tydzień od ołtarza
wiedzie żonkę — Imć Niedzielę.

.....

Dziatek dał im Bóg sześcioro,
nie za wiele, nie za mało;
córki z matki wdziek swój biorą,
chłopcy zuchy gębą całą.

Syn najstarszy jak antałek⁴;
młodszy znów jak pomidorek,
pierwszy — zwie się: Poniedziałek,
drugi — mamin pieszczoch: Wtorek.

Piątek, tym się mama biedzi —
na nic prośby jej i trudy;
Piątek nie je nic prócz śledzi
i dlatego jak śledź chudy.

---

⁴*antałek* — beczułka na wino lub piwo. [przypis edytorski]

Mniejsza odeń o dwa cale⁵
to Sobota jest krąglutka
(wszystko zmiata doskonale),
a rodzeństwo zwie ją: „Butka”.

.....

Wtorek majtki zdarł na płocie,
Czwartek się po rynnie wspina,
Piątek zgubił trzewik⁶ w błocie,
Środa wpadła do komina.

A prym wiedzie⁷ Poniedziałek!
Toż⁸ nie stracił omal ducha,
kiedy z dachu niby wałek
wprost do matki spadł fartucha.

Za urwisów starszych piątką
i Sobotka też głupiutka
wszystko robi jak małpiątko,
choć taka jest malutka!

---

⁵*cal* — jednostka miary (2,54 cm) dziś używana już tylko w krajach anglosaskich. [przypis edytorski]

⁶*trzewik* (daw.) — but. [przypis edytorski]

⁷*wieść prym* — być w czymś pierwszym, przewodzić. [przypis edytorski]

⁸*toż* — tu: przecież. [przypis edytorski]

Głośno śmieją się sąsiadki,
że poczciwa Imć majstrowa
na hultajów, na gagatki⁹
wszystkie dzieci swe wychowa.

Pod jej okiem śmiało broi
rozhlukana ta czereda,
bo się matki nic nie boi. —
Gorsza bywa z ojcem bieda.

Bo z Tygodnia majster tęgi:
„Furdum, burdum, mocium panie^{10!}”.
Kto zawinił — bez mitręgi¹¹
na warsztacie bierze lanie.

Lecz gdy widzą swawolniki,
że im grozi basarunek¹²,
wraz podnoszą lament, krzyki:
„Mamo! mammo! na ratunek!”.

---

⁹*gagatek* — ziółko, ananas. [przypis edytorski]

¹⁰*mocium panie* (daw.) — zniekształcona forma grzecznościowego „miłościwy panie”. [przypis edytorski]

¹¹*bez mitręgi* — bez zwłoki. [przypis edytorski]

¹²*basarunek* (daw.) — lanie. [przypis edytorski]

A już matka zadyszana
dłoń karzącą wstrzymać leci.

— Na toż¹³ wyszłam za waćpana¹⁴,
byś niewinne dręczył dzieci?

— Żono! toć mu wziąłem z garści
rozstrzaskany zegar gdański...

— Jak to!?! zegar miłszy waści¹⁵
niż rodzony synek pański?

— Duszko¹⁶! lecą ze mnie spodnie,
Wtorek pociął moje szelki...

— Chciał mieć lejce niezawodnie!
Ot, chłopięce to figielki.

— Spójrz na buzie twych dziewczątek,
miód wykradły ze spizarki...

— O, te wejdą w każdy kątek,
będą dobre z nich kucharki.

---

¹³*na toż* (daw.) — po to. [przypis edytorski]

¹⁴*waćpan* (daw.) — forma skrócona od „waszmość pan”. [przypis edytorski]

¹⁵*waść* (daw.) — skrócona forma grzecznościowego „wasza miłość”. [przypis edytorski]

¹⁶*duszko* (daw.) — zwrot wskazujący na serdeczne uczucia wobec drugiej osoby (dziś powiedzielibyśmy: „skarbie”, „kochanie”). [przypis edytorski]

— Pieprz mi wsypał do tabaki
twój synalek, żono, trzeci.

— I chcesz karać za żart taki?
Toć to mężu jeszcze dzieci!...

— Muszą, muszą wziąć raz baty,
Ty je, matko, nadto¹⁷ psujesz!

— Tydziu! rzekłeś mi przed laty,
że nad życie mnie miłujesz!

Tu majstrowa w głos zaszlocha
(majster dłonią przytka uszy).
Tydzień bardzo żonę kocha,
łzom jej ulżyć radby z duszy.

Choć się jeszcze srożyć stara:

— Furdum, burdum, mocium panie!
W zapomnienie idzie kara,
dyscyplina¹⁸ już na ścianie.

— Precz, hultaje! precz, zbytnice! —
huknie jeno majster z góry.

---

¹⁷*nadto* — tu: za bardzo. [przypis edytorski]

¹⁸*dyscyplina* — tu: różga. [przypis edytorski]

— Bo jak które z was przychwycę,
to obłupię je ze skóry!

Na gorący ten traktament¹⁹
nie czekają lube dziatki²⁰,
lecz ogromny czyniąc zamęt,
wszystkie nikną z oczu tatki.

Gdy Niedziela to zobaczy,
drzwi zamyka po cichutku
i mężulka miodkiem raczy,
gładząc rączką po podbródku.

ROZDZIAŁ II. JAK SIĘ ZAKOŃ- CZYŁA WESOŁA ZABAWA

Lecą dziatki w wielkim pędzie,
każde z tęgą chleba kromą,
aż przycupły²¹ w polnej grzędzie
zasłonięte górką stromą.

---

¹⁹*traktament* (daw.) — tu: sposób potraktowania. [przypis edytorski]

²⁰*dziatki* (daw.) — dzieci. [przypis edytorski]

²¹*przycupły* — dziś popr.: przycupnęły. [przypis edytorski]

— Ano było strachu trocha²² —
Poniedziałek, jedząc, rzecze;
— szczęściem tatko mamę kocha,
więc nam zwykle się upiecze.

— Muszę jednak przyznać sama —
(w Środzie budzi się sumienie)
— że ta nasza biedna mama
wielkie z nami ma strapienie²³.

— E, bo tatko nadto srogi! —
bąknie Wtorek z kwaśną miną,
— za żart każdy, Boże drogi,
zaraz straszy dyscypliną.

„Tatko taki! mama taka!”
Każde z dzieci rzuci słówko...
Wtem Sobótka spoza krzaka
rzeknie, kręcąc płową główką:

— Żebym takie dzieci miała,
cio nic nie chcia śluchać taty,

---

²²było strachu trocha (daw.) — było strachu trochę. [przypis edytorski]

²³strapienie — zmartwienie, kłopot. [przypis edytorski]

to bym siama im wśypała
na wałstacie dobre baty!

— Nikt nie pyta ciebie, Butko!
więc najlepiej milcz, maleństwo! —
Tak z dzieciną zwięźle, krótko
rozprawiło się rodzeństwo.

— Jednak słuszność ma Sobotka —
po namyśle Środa powie;
— mama taka dobra, słodka,
a nam wiecznie figle w głowie.

— Co tam wdawać się²⁴ z szkrabami²⁵! —
Poniedziałek huknie z śmiechem²⁶,
— toć rodzice mówią sami,
że zabawa nie jest grzechem.

Lecz dziewczęta przecie²⁷ tchórze,
stąd morały o poprawie.

---

²⁴*wdawać się* — tu: zadawać się. [przypis edytorski]

²⁵*z szkrabami* — dziś popr.: ze szkrabami. [przypis edytorski]

²⁶*z śmiechem* — ze śmiechem. [przypis edytorski]

²⁷*przecie* (daw.) — przecież. [przypis edytorski]

Siedźcie zatem tu, na górze,
a my zjedziem w dół, po trawie...

— *Wiwat*²⁸! — krzykną chłopcy. — Brawo!
I szalona zjeżdża czwórka;
ten na lewo, ten na prawo,
echem śmiechów tętni górka.

W płacz dziewczynki: — I my z wami,
nie boimy się ni troszki!
— Nie wdajemy się z babami,
co udawać chcą świętoszki!

Gdy usłyszy to Sobótka,
szybko z łez ociera oczy
i jak piłka okrągłutka
już za braćmi w dół się toczy.

Środa waha się przez chwilę,
lecz gdy cała piątka hula,
czyż wypada zostać w tyle?
więc się także na dół stula.

---

²⁸*Wiwat* — okrzyk radości. [przypis edytorski]

— Jest Sobótka! Jest i Środa,
a to zuchy dziewczyniska!
I tu każdy z braci doda:
— No, siostrzyczki! dajcie pyska!

Wszyscy razem, wszyscy w zgodzie
pną się użyć cudnej sanny,
każdy pragnie być na przodzie:
pędzą chłopcy! pędzą panny!

Toż to radość! to zabawa!
ziemia kręci się dokoła,
jak aksamit miękka trawa,
a jak ślicznie pachną zioła!

Hejże z górki na pazurki!
Hulaj dusza bez kontusza²⁹!
W takim pędzie lecą z górki,
aż w urwisach rośnie dusza!

Trach! roztargał³⁰ się fartuszek,
tu tasiemka! tam guziki!

---

²⁹kontusz (daw.) — staropolski strój męski. [przypis edytorski]

³⁰roztargać się — tu: podrzeć się, rozedrzeć się. [przypis edytorski]

Ten potoczył się na brzusek,
śmiechy, wrzaski, piski, krzyki!

Aż się słońko śmieje w górze
i spogląda w dół ciekawie;
aż skowronek ścichł w lazurze,
przypatrując się zabawie.

Dzieciom pot już z czoła kapie,
dyszy Środa, dyszy Wtorek;
ten jak miech kowalski sapie,
ten wywiesił swój ozorek.

— To mi jazda! to parada!
Tchu nie mogę złapać w płuca...
Poniedziałek ciężko siada
lecz natychmiast w bok się rzuca.

— Dzieci! — na rodzeństwo kiwnie —
niech popatrzy, proszę, które
czemu tak mi jakoś dziwnie,
jakbym wziął od tatka w skórę?

Gwałtu rety! spojrzą dziatki:
z hajdawerków³¹ pana brata
jeno strzępy, jeno szmatki,
na nic, zdarta cała szata.

Na ten widok każdy czuje,
(oto skutki są swawoli!),
że go też coś piecze, kłuje,
że go też coś trochę boli.

Spójrzcie tylko na ich miny!
„Dziura! dziura!” — słychać krzyki,
w strzępach nawet koszuliny!
Wszystko do cna zdarły smyki.

Ach, bo cudna jazda owa,
co się zdała jedną chwilką,
a dla ubrań tak niezdrowa,
trzy godziny trwała tylko.

Jak pokazać się tak komu?
choć do mysiej skryj się dziury...

---

³¹hajdawery (daw.) — szerokie spodnie. [przypis edytorski]

Jeśli ojciec będzie w domu
toż dobierze się do skóry!

Zaczem³² wszystkie w płacz dziateczki,
kiedy gruby Czwartek wrzaśnie:
— Góra zdarła nam majteczki!
Niech ją za to każdy trzaśnie!

Na to walka w mig zawrzała,
każdy ziemię bije, łupie,
gdy znów rzeknie Butka mała:
— Wy jesteście baldzio głupie!

Prawda! spojrzą na się dziatki —
cóż im z bicia góry przyjdzie?
Czyż naprawi to ich szatki?
Co tu robić? hańbo! wstydzie!

Najpierw zatem dwie siostrzyczki
z buzią w pąsach, z łezką w oku
ciągną z trudem swe spódniczki
i spinają je na boku.

---

³²*zaczem* (daw.) — dlatego, skutkiem tego. [przypis edytorski]

Z braćmi gorszy jest ambaras³³...
Czym zastąpić zdarte szmatki?
a wtem Środa: — Mam coś dla was!
z liści wam porobię łatki!

Ach ty mądra! ty poczciwa!
już przy malcach Środa siada,
liść za liściem rączką zrywa,
dziwne łaty z nich układa.

Gdy podniosły się grubaski,
śmiech każdego porwał pusty.
— Mój liść wkleśły! a mój płaski!
Mój z łopuchu! mój z kapusty!

Lecz czy Środy dobre chęci
zechce uznać srogi tata?
czy rad będzie z tych pieczęci
zieloniutkich jak sałata?

---

³³*ambaras* (daw.) — kłopot. [przypis edytorski]

— Do dom³⁴ nie ma wracać po co,
bo tam zaraz bomba pęknie;
trzeba skryć się gdzie³⁵ przed nocą —
Poniedziałek dzieciom rzeknie.

Na południe właśnie dzwonią,
gdy spod górki w lęku, wstydzie,
przytrzymując liście dłonią,
na włóczęgę dziatwa idzie.

ROZDZIAŁ III. CZEGO SIĘ ŚRO- DA DOWIEDZIAŁA OD MĄDRE- GO KRUKA

Idą, idą w szarym pyle,
utrudzone wlokąc nogi;
aż uszedłszy blisko milę,
na rozstajne przyszły drogi.

Gdzie się zwrócić? W którą stronę?
Słońce tak nieznośnie pali;

---

³⁴*do dom* — dziś popr.: do domu. [przypis edytorski]

³⁵*gdzie* — dziś popr.: gdzieś. [przypis edytorski]

dzieci głodne, pomęczzone,
żadne iść nie może dalej.

Płyną łezki z ócz³⁶ Sobótce:
— Stłasn timer pusty dziś mój bzusek!...
Piątek piszczy: — Umrzem wkrótce!
Czwartek buczy: — Ja chcę klusek!

Wreszcie między wrzosów krzaki,
pod skrzypiącym drogowskazem,
jak Cyganie, jak żebraki
wszyscy się pokładli razem.

Podłożywszy pod się rączki,
wnet zasnęły małe smyki;
jeden widzi przez sen: pączki,
drugi widzi: naleśniki.

I gdy leżą tak pokotem³⁷,
gdzieś z zachodniej nieba strony
z wielkim szumem i łopotem
nadleciały dwa gawrony.

---

³⁶ócz — dziś popr.: oczu. [przypis edytorski]

³⁷pokotem — jedno obok drugiego, razem. [przypis edytorski]

Większy spytał się mniejszego
(bo to gawron był i wrona³⁸),
— Czyś słyszała co nowego?
żonko moja ulubiona?

Wrona na to: Kra! kra! kra!
jest nowina jedna zła,
lecz nie powtórz jej nikomu —
dzieci majstra
pokryjomu
wyszły z domu.
Nie wróciły na południe.
Wilk je może
pożarł w borze,
albo wpadły w jaką studnię.
Majster rwie na głowie włosy,
matka szlocha wniebogłosy —
bo już pewność jest niezbita,
że z urwisów majstra kwita!

---

³⁸*gawron był i wrona* — gawron i wrona to dwa różne gatunki ptaków, choć oba należą do rodziny krukowatych. [przypis edytorski]

Gdy tak wrona, kracząc, gada,
Środa niby mały duszek
pod drogowskaz się zakrada
i nastawia ³⁹ pilnie uszek.

— Ha! — rzekł gawron — tak się zdarza,
gdy kto dzieciom zbyt pobłaża.
Niechże jejmość więc pamięta
dobrze chować gawronięta.

Bo to, proszę jejmość żony,
kto chce dzielne mieć gawrony,
tęgie w dziobie, tęgie w duchu,
musi uczyć je posłuchu.

Skoczy wrona obrażona:
— Po co waść to mówisz do mnie?
toć rzecz dawno dowiedziona,
że ja dziatki chowam skromnie.

---

³⁹*nastawia* — dziś popr.: nadstawia. [przypis edytorski]

Ostro trzymam wszystkie w łapie⁴⁰,
każde mores⁴¹ dobrze zna,
gdy na psocie które złapię
zaraz łaję: „Kra! kra! kra!”.

Zafurczały, zakrakały
i z łopotem uleciały.

— To naprawdę nie do wiary —
Środa, oczka trąc, powiada,
— toć z tą wroną gawron stary
niby tatko z mamą gada.

Ach, gawronkom małym dobrze,
choć się bawią przez dzień cały,
ich ubranko się nie podrze
i nie będą basów⁴² brały.

Gdy tak Środa smutnie biada,
kryjąc w rączkach oczka łzawe,

---

⁴⁰*łapie* — zarówno wrony, jak i gawrony mają raczej nogi i pazury niż łapy.
[przypis edytorski]

⁴¹*mores* — karność. [przypis edytorski]

⁴²*basy* (daw.) — lanie. [przypis edytorski]

chmara ptasząt z góry spada,
czyniąc wielki zgiełk i wrzawę.

Skądże naraz tyle ptaszków?
a to wróble, dudki, trznadle
z dwóch maleńkich gawronaszków
śmieją się i kpią zajadle.

— Patrzcie! patrzcie! gawronaszki
pogubiły ogonaszki!

Ojca, mamy nie słuchały,
w przyjaźń się z kocurem wdały.

Kot niecnota
hyc! zza płota
poturbował gawronaszki,
poukręcał ogonaszki!

Tu ćwierknęła Imć dzierlatka⁴³:

— Kto nie słucha mamy, tatka,
dudy stroi,
bo się boi,
że mu tatko

---

⁴³*dzierlatka* — tu: gatunek skowronka. [przypis edytorski]

kurtę skroi⁴⁴!

Bez ogonka chodzić wstyd!

Ćwirku, ćwirku, wit! wit! wit!

I z świegotem, śmiechem, wrzawą
poleciały w lewo, w prawo.

A nieszczęsne dwa gawronki
z wstydu się pod pierzem płonią,
kryją kuse swe ogonki
i łzy gorzkie w trawę ronią.

Pokiwała Środa głową
i do siebie rzekła z cicha:
— Wszystkim dzieciom jednakowo,
wszystkich dola równie licha.

Wtem spod nieba ktoś zawoła:
— A wy skąd tu, wiercipięty?
I nadleciał kruk jak smoła,
a miał oczy jak diamenty.

---

⁴⁴skroić kurtę (daw.) — obić kogoś. [przypis edytorski]

Gawronaszki hyc! na nóżki:
— Wujku kruku, wujku stary,
ty na służbie jesteś wróżki,
co zna różne mądre czary;
popatrz, jaka łysa skórka,
to nam kocur wydarł piórka!

Poproś, poproś ją wujaszku,
niech nam da po ogonaszku.
Będziem kochać cię bez miary,
bo się strasznie boim kary.

Gdy się dziatwa kruka czepia,
z wrzosów znów wystrzeli główka.
Środa w kruka oczka wlepia,
nie chcąc stracić ani słówka.

Kruk miał wujków przymiot rzadki,
gawronięta psuł po trochu;
nieraz wstawiał się u matki,
kiedy klęczeć miały w grochu...

Więc się z wolna w łeb poskrobie.
— Hm, więc macie dostać łaźnię,
a pan ojciec tego dziobie...
Tu gawronki piły: — Właśnie!...

— Hm, urwisy z was nie lada,
lecz się znajdzie może rada;
ja zawracać się⁴⁵ nie mogę,
bo w daleką lecę drogę,
lecz te muszki, moje służki,
zaprowadzą was do wróżki.
Gdy skrobniecie dwakroć w bramę,
drzwi otworzą się wam same.
W sad możecie wejść bezpiecznie,
byle cicho, byle grzecznie.
Wróżka nigdy nie odmawia,
jeśli gość się grzecznie sprawia.
Więc wam przykazuję srodze,
nic nie wolno tknąć po drodze!
Niech się nawet wam nie przyśni
skubnąć choćby jednej wiśni,

---

⁴⁵*zawracać się* — dziś popr.: *zawrócić, wrócić*. [przypis edytorski]

fig, daktyli albo gruszki,
bo straciecie łaskę wróżki.

Pamiętajcie gawronięta:
„Cudza własność to rzecz święta!
Kto w łakomstwie nie zna miary,
nie uniknie srogiej kary.
Adieu smyki! dzioby w górę!”,
i kruk wzbił się popod⁴⁶ chmurę.

Klasną w skrzydła dwa gawronki:
— Będziem znowu mieć ogonki!
Chwilkę pościć, toć to fraszka
dla mądrego gawronaszka!
I już dzióbkiem w dzióbek kuja,
i uciesznie podskakują.

Środa nie mniej od nich rada
wszystkie dzieci w kupkę zgania;
co słyszała opowiada,
i by w drogę szły, nakłania.

---

⁴⁶*popod* (daw.) — pod. [przypis edytorski]

— Gdy dwa razy skrobniem w bramę,
drzwi otworzą się nam same;
przez tę bramę w sad wejdziemy,
wróżce dziury pokażemy.
Ona tak je ślicznie złata,
że nie pozna nic nasz tata.
Tylko niech się wam nie przyśni
skubnąć choćby jednej wiśni,
bo kruk mówił: „Gawronięta!
cudza własność to rzecz święta!”.
To wam nakazuję srodze,
nic nie wolno tknąć po drodze!

ROZDZIAŁ IV. JAKĄ DROGĄ DZIE- CI PANA MAJSTRA DOSTAŁY SIĘ DO OGRODU WRÓŻKI

Poprzez pola, poprzez łąki
zapatrzona w złote muszki
biegną rażno dwa gawronki,
wyciągając cienkie nóżki.

A na ziemi troszkę dalej,
depcąc kwiaty, depcąc zioła,
banda pana majstra wali
roześmiana i wesoła.

Błyszczą oczka, płoną uszka,
radość z każdej tryska twarzy.
— Jak też przyjmie nas ta wróżka?
Czym ugości? czym obdarzy?

Na wyścigi wszystkie prawią,
jakie to tam będą czary,
jak ubranka się naprawią,
jak unikną w domu kary...

Chmurna tylko czegoś Butka —
a gdy proszą, by szła prędzej,
trząść zaczyna się jej bródka:
— Nie chciam iść do Baby Jędzy

U niej domek jest z pielnika,
z domku baba zła wyleci

i dźwi na kluc poziamyka,
i poźjada wsyŝtkie dzieci!

— Ha! ha! ha! to bajki przecie,
nic się nie bój, tchórzcu mały,
Bab Jędz nie ma na tym świecie! —
Chórem dzieci się zaśmiały.

Znów o wróżce gadu, gadu...
— Gdybyż raz już trafić do niej!
— Toć my przecież bez obiadu!
Pędzą, aż im w uszach dzwoni.

Wtem gromadka krzyknie: — Co to?
I z podziwu staje drżąca;
to mur szklany z bramą złotą
lśni jak klejnot w blaskach słońca.

Alabastry i kryształy
wonnych kwiatów sploty wieńczą;
ponad nimi sad wspaniały
w słońcu gra kolorów tęczę.

Nizej ogród jak mozaika
barw tysiącem się rozkwieci —
„Czy to prawda? czy to bajka?”,
zapatrzona myślą dzieci.

Ścichły śmiechy i igraszki —
dzieciom drżą z wzruszenia nóżki;
dziób otwarły gawronaszki:
— Jakże cudnie jest u wróżki!

Trącą chłopcy się po cichu,
każdy naprzód iść się wzdraga;
w czarodziejskim tym przepychu
prysła naraz ich odwaga.

(Bo ichmoście oczywiście
przypomnieli sobie liście).

Więc dumają zuchy cztery,
że gdy wejdą jak Cyganie
z podartymi hajdawery,
kto wie, co się z nimi stanie?

Środa prosi, ręce składa,
przypomina słowa kruka —
oni swoje: — Nie wy-pa-da!
Niech kto⁴⁷ inny szczęścia szuka.

Gdy tak szepcą, gdy tak radzą,
w kropkę ozwie się Sobótka:
— Niech nas włonki żaplowadzą,
chciem do kwiatków i oglódka!

— Dobrze — rzekną chłopcy cicho —
niech gawronki idą w przedzie,
nuż⁴⁸ bram strzeże jakie⁴⁹ lichy?
Patrzmy, jak się im powiedzie...

Ptaszki wcale się nie bały
dziwów, czarów, ni złych mocy
(za to chętnie unikały
chłopców, co strzelają z procy).

---

⁴⁷*kto* — tu dziś popr.: ktoś. [przypis edytorski]

⁴⁸*nuż* (daw.) — wyraz niepewności, podejrzliwości. [przypis edytorski]

⁴⁹*jakie* — dziś popr.: jakieś. [przypis edytorski]

Więc zerk oczkiem w lewo, w prawo,
a ujrzawszy, że są same,
hyc! hyc! hyc! na nóżkach zwawo,
i skrob, skrob pazurkiem w bramę.

Bums! rozwarły się podwoje⁵⁰,
odskoczyły na bok dzieci.
Beknął Piątek: — Ja się boję!
A Sobótka naprzód leci.

Nim kto⁵¹ pojał, co się dzieje,
— Idem do tej Baby Jędzi!
Tak dziecina się zaśmieje
i jak kulka w ogród pędzi.

— Stój! Stój! — krzykną dzieci ostro.
Błysła w słońcu plama złota,
bums! i za malutką siostrą
już się zwarły wielkie wrota.

— Czeka! Puszczaj! Wielki panie!
Dzieci nagły strach opęta.

---

⁵⁰*podwoje* — wielkie, dwuskrzydłowe drzwi. [przypis edytorski]

⁵¹*kto* — tu dziś popr.: ktoś. [przypis edytorski]

Nuż Sobótce się co⁵² stanie?
a tu brama zatrzaśnięta!

Hurmem⁵³ rzuci się dzieciarnia,
szturm przypuszcza jeden, drugi;
chłopców taki szal ogarnia,
że z nich potu płyną strugi.

(Trzeba przyznać, że gromada
bardzo swoją Butkę kocha)
ale próżno krzyczy: „Zdrada!”,
próżno Środa głośno szlocha.

Próżno każdy kopie, stuka,
z gniewu, żalu i urazy
zapomnieli zleceń kruka,
żeby skrobnać w drzwi dwa razy!

Gruz, kamienie gradem lecą,
razy biją coraz gęściej;

---

⁵²co — tu dziś popr.: coś. [przypis edytorski]

⁵³hurmem (daw.) — wszyscy razem, kupą. [przypis edytorski]

z krzykiem: „Poddaj się forteco!”,
wałą, aż im puchną pięście⁵⁴.

A zuchwała brama złota
jak świeciła, świeci w słońcu...
Odejść z niczym? toć sromota!
Jednak... atak słabnie w końcu.

— Niech ją tysiąc kaczek kopnie! —
zagrzmi wreszcie Poniedziałek.
— Górą przeleźć najroztropniej!
I pod mur już biegnie śmiałek.

Lecz tu nowa czeka bieda;
po szkle wchodzić rzecz niełatwa;
tak się nie da i tak nie da.
„Co tu zrobić?”, myśli dziatwa.

Na dobitek tam, na górze,
z ślicznych kwiatów barwy zorzy
na przejrzystym jak szkło murze
taki napis się utworzy:

---

⁵⁴pięście — dziś popr.: pięści. [przypis edytorski]

*Kto uczciwy,
bramą wchodzi;
przez mur
wchodzi
jeno złodziej!*

Środa czuje nagłą trwogę;
— Chłopcy! — głośno się odzywa,
przez mur przejść wam nie pomogę,
to jest droga nieuczciwa!

— Proszę! co mi za pogróżka! —
Wtorek jej odburknie w złości.
— To niech mądra jejmość wróżka
bramą wpuszcza swoich gości.

Środa swoje, chłopcy swoje,
gdy wtem Piątek cienko piśnie:
— Ajajajaj! dzieci moje!
ajajajaj! tam są wiśnie!

Prawda! wisien strumień cały
przez mur ku nim się przelewa;

i myśl rodzi w dziatwie małej,
jakby dostać się do drzewa?

Tak im pilno napaść brzuszki,
że już żadne nie pamięta,
że Sobótka jest u wróżki
i że „cudza własność święta!”.

Gdy się troszkę Środa waha,
Poniedziałek huknie z góry:
— Kto ma boja, kto ma stracha,
niech do kreciej wlezie dziury!

Chłopcy! zrobić mi drabinę!
za mną! śmiało! na okopy!
co tam zważać na dziewczynę!
Hurra, naprzód! za mną, chłopcy!

Raz, dwa, trzy! i jest drabina!
Patrzcie, młodszy dwaj na spodzie,
a po Czwartku się wyspina⁵⁵
ich wódz jak najteższy złodziej.

---

⁵⁵wyspina — dziś popr.: wspina. [przypis edytorski]

Już dosięgnąć ma krawędzi,
już, już, już wyciąga palce...
Wtem pcich! Wtorka nos zaswędzi
i na ziemi wszystkie malce.

Gdy dźwignęły się junaki⁵⁶,
ten miał do krwi zdarty łokieć,
tamten guza, ten siniaki,
temu zadarł się paznokieć...

Widząc, że są płaczu bliscy,
dobra Środa rzeknie żywo:
— Jeszcze raz się pnijmy wszyscy,
to za trudno być uczciwą!

Lecz przysięga sobie w duszy,
że usłucha przestróg kruka
i w ogrodzie nic nie ruszy,
aż siostrzyczkę swą odszuka.

W mig stanęła nowa wieża,
z Środą sprawa poszła głądziej,

---

⁵⁶junak — śmiałek, odważny chłopak. [przypis edytorski]

bo w niespełna pół pacierza⁵⁷
działwa majstra już jest w sadzie.

ROZDZIAŁ V. JAKIE DZIWIWY NA- POTKAŁA SOBÓTKA W ZACZA- ROWANYM OGRODZIE I CO Z TE- GO WYNIKŁO

A tymczasem mała Butka,
nie czekając starszych dzieci,
jak kłębuszek okrągłutka
za wronkami w ogród leci.

Próżno jednak woła bobo:
— Pocekajcie gawlonaski,
macie Butkę wziąć ze sobą!
Już jej z oczu znikły ptaszki.

Nie ma wronek? Mniejsza o to!
Butka śmiało kroczy dalej,

---

⁵⁷*pacierz* — dawniej także jednostka czasu (tyle, ile trzeba, żeby odmówić chrześcijańską modlitwę *Ojciec nasz*). [przypis edytorski]

w słońcu świeci główką złotą
i tak sama siebie chwali:

— Mówili chłopcy,
że są palobcy⁵⁸,
a że dziewczęta
źmokłe kulczęta.

Tymczasem chłopcy
za blamą stoją,
śami nie wiedzą,
cego się boją.

A mała Butka
bać się nie będzie,
gdzie tylko źechce,
pobiegnie wsędzie.

Butka jest mała,
chłopcy są duże,
Butka odwazna,
a chłopcy tchóże!

---

⁵⁸*parobek* — dawniej robotnik, którego zatrudniano do pracy w gospodarstwie.
[przypis edytorski]

Tu się Butka w głos zaśmieje,
rączką ujmie się pod boczki
i tak idzie przez aleje,
wytrzeszczając krągłe oczki.

Co tu cudów! Co tu blasku!
Przez gąszcz liści hen, z wysoka,
słońce igra, w złotym piasku
znacząc jasne, świetlne oka.

Tyle kwiatków, trawki tyle!
brzęczą pszczołki, buczą muszki,
rojem kręcą się motyle
jak stubarwne lekkie duszki.

Pachną fiołki, lilie, bratki,
nóżką świerszcz o skrzydło bzyka,
a tu w róży wonnej płatki
bąk — włochaty pyszczuś wtyka.

Zachwycona, uśmiechnięta
wkoło kwiatów Butka drepce,

założyła w tył rączęta
i do samej siebie szepce:

— Śliczne te kwiatki!
aż Butkę kusi,
żeby ich ulwać
i dać mamusi.

Ale kluk mówił,
Butka pamięta,
że cudza własność
to jest źec święta!

Jakby Sobótka
kwiatek ulwała,
toby ją Jędza
w wolek złapała.

A u tej Jędzy
spicasta bloda,
zjadłaby Butkę,
a Butki škoda!

Na uwagę tę malutkiej
z grządek, klombów i rabatki
szmerek rozległ się cichutki —
to parsknęły śmiechem kwiatki.

Aż dygocą lilie białe,
malwy, dzwonki, astry, laki:
— Cóż za śmieszne dzidzi małe?
i skąd ma rozumek taki?

Widzi Butka: coś się dzieje!
Skoro Butka główką ruszy,
żaden kwiatek się nie śmieje,
wszystkie stoją jak bez duszy.

Ale niech się zwróci boczkiem,
zaraz sąsiad na sąsiada
kiwa listkiem, mruga oczkiem,
coś mu szepce, coś mu gada.

Wszystko to zgniewało Butkę;
— Że mnie śmieją się nićponie!

Ale Butka się w minutkę
dowie, co „śwalgocą” o niej!

Więc ziewnąwszy buzią całą,
na fartuszkę główkę składa.
— Stłaśnie mi się spać zachciało —
głośno kwiatkom zapowiada.

(Lecz naprawdę sprytne dzidzi
wszystko słyszy, wszystko widzi).

Cisza... Butkę słonko praży,
muszek nad nią lata chmara...
Wtem... zadzwoni przy jej twarzy
głosik niby brzęk komara.

Przez zmrużone rzęsy powiek
widzi — kwiat się ku niej schyla.
— Cyt!... już zasnął młody człowiek —
szepnął śliczny dzwonek lila.

— Hi! hi! — kwiatki się zaśmiały —
to nie żaden człowiek przecie;

to dziewczynka, bobuś mały,
milusieńkie ludzkie dziecię!

— Jakież dobre to maleństwo,
że nam życia nie zabrało —
i czuprynki swojej gęstwą
gwoździł musnął ją nieśmiało.

— Nuż dziecinie tej się uda
odczarować nas na chwilę?
Wciąż stać w miejscu taka nuda! —
Żółte ozwą się żonkile.

— Bal wydałaby wspaniały
nasza śliczna pani wróżka,
tożbyście się wyhulały! —
storczyk malwom rzekł do uszka.

Na to lament się podniesie,
pisną kwiatki w nagłym żalu:
— Tak nam strasznie tańczyć chce się!
Balu! balu! balu! balu!

Widowisko to nie lada...
Co też jeszcze będzie dalej?
A wtem łysy mak zagada:
— Pannom zawsze w głowie bale!

I kiwnąwszy ciężką głową,
dodał: — Siedźcie lepiej w grzędzie,
bo wam na to daję słowo —
chleba z mąki tej nie będzie!

Gdy się dzieciak w sad dostanie,
już go tu nie ujrzym więcej;
bo łakomstwo, moje panie,
to największy wróg dziecięcy!

Skoro jabłek, śliwek, gruszek
do jej rąk się schyli tysiąc —
mała napcha nimi brzusek.
To wam, panny, mogę przysiąc!

Ledwie skończył, spod fartuszka
krzyknie Butka: — A ty dziadzie!

Wala ci od mego brzuska!
Butka nic nie lusy w sadzie!

Jak mi jesce piśnies słówko,
to cię zalaz, stary błaśnie,
Butka wylwie i makówką
z całej siły o ziem plaśnie!

Zmilkły ⁵⁹ kwiatki przerażone,
drżą do głębi swych serduszek;
szczęściem Butka w inną stronę
drepce, gniewnie mnąc fartuszek.

Płonie bużka jej z koralu,
wreszcie, marszcząc brewki, rzeknie:
— Jak zobacy mnie na balu,
to ten mak ze złości pęknie!

Idzie — uszła kroków parę,
raptem słyszy: wronki kraczą;
siedzą jak dwie grudki szare,
piórka stroszą i w głos płaczą.

---

⁵⁹*zmilkły* — dziś popr.: *zamilkły*. [przypis edytorski]

Gdy nadbiegła zadyszana,
gawronaszki piły⁶⁰ cienko:
— Ach, panienko ukochana,
zasłoń ślepki nam sukienką.

Wróżka tak już niedaleko,
pałac widny jak na dłoni,
a nam w dzioby łezki cieką,
bo doń sad przystępu broni.

A w nim pokus różnych tyle!
Pełno wisien, winogronków;
prześć przez sad o własnej sile
to nie w mocy jest gawronków!

Tyś, panienko, większa, starsza,
poradź, ulżyj naszej męce,
nam tak brzuszki grają marsza! —
Tu ją z płaczem dzióbły⁶¹ w ręce.

— Dobrze — rzeknie im Sobotka —
školo tak plosicie gzecnie,

---

⁶⁰*piły* — dziś popr.: *piśnęły*. [przypis edytorski]

⁶¹*dzióbły* — dziś popr.: *dziobnęły*. [przypis edytorski]

to was złego nic nie spotka,
z Butką będzie wam bezpiecznie.

Jak pokażą się pokusy,
Butka się nie złęknie wcale,
tylko im wytalga usy
i pobiegnie plędko dalej!

I ogromnie ucieszona
bierze wronki popod paszki.
— Ach potężna to persona! —
ze czcią⁶² szepczą gawronaszki.

I już idzie trójka cała,
Z gawronkami Butka mała.

Przeszli szpaler i aleje,
a za nimi szemrzą drzewa:
— Co się dzieje? Co się dzieje?
Dziecku sad się przejść zachciewa!

---

⁶²ze czcią — dziś popr.: z czcią. [przypis edytorski]

Zawróć, zawróć, niebożatko,
bo cię woń owoców skusi;
kto skosztuje ich, dzieciątko,
pokutować długo musi.

— Silna wola wiele może
głos od ziemi stęknął głuchy;
— Idź do wróżki, idź, nieboże,
proś niech zdejmie czar z ropuchy!

— Nie da rady! rady! rady!
jak my wpadnie do pułapki
w sędzie zdrady! zdrady! zdrady! —
zaskrzeczały w trawie żabki.

Tak zaklęte dłonią wróżki
z cicha się skarżyły duszki,
lecz tłuściutkiej Butki naszej
nic nie dziwi, nic nie straszy.

Drep, drep, wchodzą nóżki śmiałe
w ścieżkę krętą i wąziutką,

aż tu pisną wronki małe:
— Już sad pachnie! ratuj Butko!

I spłoszone dwa gawronki
myk, dwa łebki w dwie kieszonki.

Patrzy Butka, nie ma sadu
jeno w gąszczu tym, na końcu,
w gęstych liściach winogrodu⁶³
coś jak gwiazdka błyszczy w słońcu.

Biegnie Butka, płotek złoty,
w płotku świecą srebrne drzwiczki;
klamka — brylant cud roboty!
w niej się słońca skrzą promyczki.

A nuż sparzy? Butka dmucha,
potem rączkę na niej kładzie,
klucz przekręca, z miną zucha
drzwi popycha i jest w sadzie!

---

⁶³*winograd* (daw.) — winorośl. [przypis edytorski]

Nagła jasność ją zalała,
nieruchomo chwilkę stoi;
cudów, które tam ujrzała,
żadna główka nie wyroi⁶⁴.

W złotej zorzy się rumieni
z migotliwych gwiazd utkany
w róż girlandach i zieleni
pałac tęczą malowany.

Tysiąc iskier się w nim pali,
sto wieżyczek w niebo strzela —
wodotrysków pieśń się żali,
z komnat tęskna brzmi kapela.

Zasłuchała się dziecina
i z zdziwioną⁶⁵ szepnie minką:
— Pewnie bal się już zacyna,
bo ktoś klęci katalynką...

I Sobótki grube nóżki
pędzą już przez złote dróżki,

---

⁶⁴*wyroić* — tu: wyobrazić sobie. [przypis edytorski]

⁶⁵*z zdziwioną* — dziś popr.: ze zdziwioną. [przypis edytorski]

lecz czar mocą swą zdradziecką
zatrzymuje w biegu dziecko,
ukazując dziwy wszędzie,
jakie jeno⁶⁶ baśń wyprzedzie...

Raptem rośnie w okrąg Butki
ogród jak dla liliputki.

W szmaragdowym puchu trawki
stoją drzewka jak zabawki.
Každy krzaczek i drzewina
pod owocem się ugina.

Gdy owocki Butkę zoczą,
bums! z gałązek ku niej skoczą.
Tłumnie, jakby na wesele,
wonne toczą się morele —
krągłe jabłka, pulchne gruszki
prezentują kraśne⁶⁷ brzuszki,
pomarańczki złota kula
do jej nóżki się przytula.

---

⁶⁶jeno (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁶⁷kraśny (daw.) — tu: czerwony. [przypis edytorski]

Wśród chichotek⁶⁸, krygów⁶⁹, śmieszków
płasa w słońcu garść orzeszków.
Tu brzoskwinia wdzięcznie dyga,
tam się pcha słodziutka figa;
tłum migdałów przed nią klęka,
wtem trach! skórka na nich pęka,
ukazując spod pieluszek
ziarnka ryte w kształt serduszek.
Kto tam jeszcze się nie ciśnie —
winogronka, śliwki, wiśnie...
ten ją muska, ta ją łechce.
— Może mnie panienska zechce?
— Skosztuj, skosztuj mnie, dziewczuszko,
jam wyborne jest jabłuszko!
— Niech panienska mu nie wierzy,
nie ma jak ananas świeży.
— Niech panienska mnie posłucha,
jestem grucha jak poducha!
— Mnie pokosztuj, mnie panienko,
nie pogardzajże wisienką!

---

⁶⁸*chichotek* — dziś popr.: chichotków. [przypis edytorski]

⁶⁹*krygi* (daw.) — przesadne, przerysowane ruchy. [przypis edytorski]

Cuda! cuda! dziwy! dziwy!
sad jak z bajki, a prawdziwy.

Aż Sobótka oczka ciśnie,
czy ten cudny czar nie pryśnie?
Aż rumieni się dziecinka,
aż w głowince jej się kręci,
aż do ust jej płynie ślinka,
tak owoców woń ją nęci.

W upojeniu w rączki kłaśnie
i owocom tak powiada:
— Butka tak was kocha śtlaśnie,
ze od lazcu was poźjada!

Na to jabłka, gruszki, figi
dalej piszczec na wyścigi:
— Weź mnie, weź mnie, prędzej, nuże!
nie namyślajże się dłużej!
— Mnie, mnie pierwszą! — Mnie pierwszego!
— Mnie zjedz pierwej, a nie jego!

I Sobótka uśmiechnięta
już wyciąga swe rączęta,
gdy wtem wyjrzą z jej kieszonki
przerażone dwa gawronki
i zakraczą: — Olaboga!
to pokusy, Butko droga.
Odpędź, odpędź je prędziutko
i do wróżki goń, Sobótko!
Tam odrosną nam ogonki... —
i myk znowu do kieszonki.

Co? Więc ogród ten śliczniutki
to nie dla niej, nie dla Butki?
Te prześliczne małe cacka
to jest podstęp, to zasadzka?

Butka rączką potrze czoło...
Nagle sobie przypomina,
co kwiatuszkom szeptał wkoło
mak, szkaradny dziadowina.

„Skoro jabłek, śliwek, gruszek
do jej rąk się schyli tysiąc —

mała napcha nimi brzuszek.
To wam, panny, mogę przysiąc!”

Takie o niej robił plotki,
Tak natrzęsał się z Sobotki!

I zgniewana⁷⁰ tym ogromnie
na owoce jak nie wrzaśnie:
— Chodźcie tylko bliżej do mnie,
to was Butka kijem tsaśnie!

Butka kijem was wypędzi,
idźcie sobie plec, pokusy,
idźcie plec do Baby Jędzi,
Butka w sadzie nic nie lusy!

Drgnął diablików ludek mały,
lecz gdy wrzała⁷¹ jeszcze głośniej,
gdy jej nóżki zatuptały —
czmychnął przed nią, gdzie pieprz rośnie!

---

⁷⁰*zgniewana* — dziś popr.: zagniewana. [przypis edytorski]

⁷¹*wrzała* — dziś popr.: wrzasnęła. [przypis edytorski]

W mgnieniu oka z dziwów sadu
nie zostało ani śladu.

Słońce szczerym złotem prószy —
stoi Butka jak bez duszy...

Jak wpierw zorzą się rumieni
z migotliwych gwiazd utkany
w róż girlandach i zieleni
pałac tęczą malowany.

Jak wpierw fontann pieśń się żali,
sto wieżyczek w niebo strzela,
a z błękitnej jakiejś dali
niewidzialna gra kapela.

Wszystko, wszystko jest jak wprzód⁷²!
Tylko zniknął cud nad cudy,
czarodziejski dziw nad dziwy,
sad jak z bajki — a prawdziwy!

---

⁷²wprzód^y (daw.) — wcześniej, najpierw. [przypis edytorski]

Wtedy raptem czuje Butka,
że jest biedna i malutka,
że ją strasznie oszukali,
coś jej dali — i zabrali...
Że jej radość była zwodna,
że zmęczona jest i głodna,
że jej z oczą łezki cieką⁷³
i że dzieci są daleko.
Czuje, jak to źle być samej
i że tęskno jej do mamy.

Próżno malcy dwa gawronie
skaczą wkoło jej osóbki
i serdecznie kraczą do niej,
rozdziawiając żółte dzióbki.

Butka tak jest nieszczęśliwa,
że wybuchnąć płaczem musi;
krzyk z jej piersi się wyrywa:
Do mamusi! Do mamusi!

---

⁷³*cieką* — dziś popr.: ciekną. [przypis edytorski]

Gdy tak łzami buźkę rosi,
łkając coraz to żałośniej,
ktoś znad ziemi ją unosi,
ktoś przytula ją miłośnie.

Zapach kwiatów ją owiewa,
czyjś głos szepce, czyjś głos śpiewa:
— Cyt, dzieciно, cyt, dzieciно,
niechaj łezki już nie płyną.

No, uspokój się stokrotko,
pokaż mi swą buzię słodką,
otwórz oczka, stań na nóżki,
spójrz — w pałacu jesteś wróżki.

ROZDZIAŁ VI. JAK SIĘ BAWIŁA SOBÓTKA W KRYSZTAŁOWYM PA- ŁACU WRÓŻKI

Dookoła zamku wróżki
fantastyczne rosną drzewa,

po komnatach błędzą duszki,
ten przeciąga się, ten ziewa.

Przez makaty i zasłony
nie przenika nigdy słońce,
w mroku pałac pogrążony...
Siedzą duszki zziębłe, drżące.

Co im dziwy! co im cuda!
skoro ciemność pierś im tłoczy,
z wszystkich ścian wyziera nuda,
śpiączką wciąż zachodzą oczy.

Co im złoto i klejnoty,
co im skarby i dostatki,
kiedy serce mrze z tęsknoty
za pieśczołą ojca, matki.

Ach, bo wszystkie te ludziki,
ptaki, żaby, muchy, świerszcze,
to są małe pokutniki,
z których czar nie opadł jeszcze.

I czekają tak od wieka,
aż się dziwny cud przydarzy,
że zobaczą twarz człowieka,
co swobodą je obdarzy.

.....

Wtem... szmer jakiś słyhać z dala,
co się dzieje? co się dzieje?
Pogrążona w cieniu sala
dziwnym światłem promienieje.

Zorzą płoną wszystkie ściany,
lśnią marmury i kryształy,
pałac jak odczarowany
brylantami skrzy się cały.

Czarodziejski blask przenika
w najciemniejszą głąb komnaty,
jakaś słodka gra muzyka;
szemrzą drzewa, pachną kwiaty.

Zapatrzone, zasłuchane
w tęczę światła, w czar muzyki —

noski cisną we drzwi szklane
małe duszki — pokutniki.

Rozwierają się podwoje
i cudowne, gorejące
przez krużganki⁷⁴ i pokoje
promieniste wpada słońce.

W słońcu, mniejsza od mikroba⁷⁵,
krągła, biała i tłusciutka,
jakaś toczy się osoba...
Patrzą duszki — to Sobótka!

Głośno tupią jej nóżęta,
w buzi gruby tkwi paluszek
i tak idzie uśmiechnięta,
wypinając krągły brzusek.

Za Sobótką w środek sali
para wronek śmiało wali.

---

⁷⁴*krużganek* — otwarty korytarz wokół dziedzińca (czyli podwórza) dużej budowl. [przypis edytorski]

⁷⁵*mikrob* — najmniejszy organizm żywy. [przypis edytorski]

Dalej, w cudne strojna szaty,
jasna, cicha i powiewna,
wonejąca niby kwiaty
płynie wróżka, Cud-królewna.

A za nimi w słońca łunie
dwór królewski wróżki sunie.
Idą ptaki, idą żaby,
krety, raki, myszy, kraby.
Postępując z głębi brzucha,
wolno toczy się ropucha.
Ślimak cienkie stawia nogi,
śliną znacząc srebrne drogi.
Strojny w szatę swą godową
mak potrząsa łysą głową.
Popod łapkę z sową zmierza
kot o skrzydłach nietoperza.
Sunie także jeź kolczaty,
idą zioła, grzyby, kwiaty,
dziwadelka i karliki⁷⁶
podskakują w takt muzyki.

---

⁷⁶karlik — tu: mały skrzat, karzełek. [przypis edytorski]

Sunie, sunie orszak wróżki,
krasnoludki, widma, duszki.

Idzie śmieszny, barwny, żywy
świat jak z bajki — a prawdziwy.

W krąg komnaty siadłszy w cieniu,
patrzą duszki w środek sali,
kędy⁷⁷ stoi na wzniesieniu
tron z pian morskich i koralu.

I z uciechy klaszczą w dłonie,
bo rozśmiana, okrągłutka
na złocistym siada tronie
rozczochrana mała Butka.

Ale raptem milkną dziwa,
cichną szepty i chichotki,
bo głos wróżki się odzywa,
głos poważny, dźwięczny, słodki:

---

⁷⁷kędy (daw.) — tu: gdzie. [przypis edytorski]

— Pokutników ludku mały,
karły, gady i poczwary,
spójrzcie na ten blask wspaniały!
On wam wieści koniec kary.

To maleńkie ludzkie bobo
blask słoneczny wniosło z sobą.

W moim szklanym pałacyku
było smutno, było ciemno;
łez wylaliście bez liku —
lecz płakaliście daremno!

Bo z was każdy w mym ogrodzie
był schwytany z piętnem: „Złodziej!”.

A ksiąg świętych mówią prawa:
że kto cudzą własność ruszy,
tego dola będzie łzawa,
aż żal tryśnie z głębi duszy.

Lecz za sprawą tej dzieciны
odpuszczone wasze winy.

Choć kusiły ją owoce,
choć jej drogę zaszły tłumem,
pokonała wszystkie moce
silną wolą i rozumem.

Jeszcze w fałdach swej kieszonki
ocaliła dwa gawronki.

Bohaterska ta dziewczyna
zasłużyła na nagrodę.
Szczęścia bije wam godzina!
Ona zwróci wam swobodę.

Lecz dla słodkiej mej dziewczuszki
będzie pierwej⁷⁸ bal u wróżki!

Tyś, Sobótko, tu królową!
Co najśmielsza myśl wyprzedzie,
każdy rozkaz, każde słowo
wypełnione dzisiaj będzie.

---

⁷⁸pierwej (daw.) — najpierw. [przypis edytorski]

Więc mów, czego ci potrzeba,
czego pragniesz najgoręcej?
Choćbyś gwiazdki chciała z nieba,
to ją złożę w twoje ręce.

Mów, najśłodsze me serduszko,
mów, dziecino złotowłosa...
A Sobótka, bębniąc nóżką:
— Tseba Butce utseć nosa⁷⁹!

Na ten rozkaz niespodziany
takim pałac gruchnął śmiechem,
że zadźwiękły⁸⁰ wszystkie ściany
rozdzwonionym długim echem.

W mig utarła wróżka nosek
chustką złotem haftowaną,
po czym zabrzmiał cienki głoszek:
— Chciem pielogów ze śmietaną!

---

⁷⁹*utseć nosa* — dziś raczej: wytrzeć nos; wyrażenie „utrzyć nosa” ma współcześnie inne znaczenie: ’dać komuś nauczkę’. [przypis edytorski]

⁸⁰*zadźwięknać* (daw.) — zadźwięczeć. [przypis edytorski]

W ręku wróżki pierścień błyska
i ze szparki pod przypieckiem⁸¹
wyskakuje wielka miska
i ustawia się przed dzieckiem.

Co za micha! Wielkie bogi!
Złękła się powiewna wróżka,
ale Butka je pierogi,
aż się trzęsą małe uszka.

Dwa gawronki w rogach stołu
pałaszują z nią pospołu.

Gdy skończyła miskę całą,
wyskrobała łyżką do dna,
rzekła: — Butce to za mało,
Butka jeszcze baldzo głodna!

W lot skoczyły wszystkie duszki,
straszydełka, kłapouszki
i kraśnięta, i chochliki,
dziwoludki i karliki.

---

⁸¹*przypiecek* — w starych domach siedzisko wokół pieca. [przypis edytorski]

Ten maleńkiej bohaterce
z marcepanu niesie serce,
tam dziwaczne, wielkie kraby
cukrowane toczą baby.

Jadą placki, makowniki,
przekładańce i serniki.
Ten owoców z koszem bieży,
ten pomadki⁸² sypie z dzieży.

Ci znów niosą konfiturki,
lody, torty i mazurki.
By nie mówić już obszerniej,
pałac zmienił się w cukiernię!
O czym jeno myśl zamarzy,
wszystkim wróżka Butkę darzy.

A że nasza panna mała
uraczyła się obficie,
że wszystkiego skosztowała,
o tym chyba nie wątpicie.

---

⁸²*pomadka* — tu w zn.: miękki cukierek. [przypis edytorski]

Skaczą duszki wkoło Butki,
jak dogodzić jej, nie wiedzą.
I znów zabrzmiał rozkaz krótki:
— Telaz niech już stluchy jedzą!

Toż zaczęła się biesiada!
Pędzą duszki i karliki
i już każdy garścią zjada
przewyborne smakołyki.

Tętni cały pałac szklany
od wykrzyków⁸³ i radości,
a nasz bobuś rozczochrany
wszystkich raczy, wszystkich gości.

Lecz maluchna ta osoba
raptem wzdycha z głębi brzuszka:
— Czy ci się co nie podoba? —
niespokojnie pyta wróżka.

Ach, bo pragnie duszą całą,
by dzieciątko z nią zostało.

---

⁸³wykrzyk (daw.) — okrzyk. [przypis edytorski]

I spogląda w zachwyceniu
na tłuściutką małą Butkę,
co przycupła⁸⁴ sobie w cieniu,
na rączynach wsparłszy bródkę.

A Sobótka tak jej prawi:
— Butce się już tloskę nudzi,
bo tu z Butką nikt nie bawi,
nie ma dzieci, nie ma ludzi...

I z swawolnym⁸⁵ śmieszkiem doda:
— Jak tu psyjdą nasze dzieci,
Wtolek, Czwałtek, Piątek, Śloda,
to twój pałac się lozleci.

U nas lepsza jest stodoła,
tam się można chować w sianie —
i mamusia wsystkich woła
na obiadek, na śniadanie.

W oknach pełno pelalgonii,
losnom fuksje i milciki

---

⁸⁴*przycupła* — dziś popr.: przycupnęła. [przypis edytorski]

⁸⁵*z swawolnym* — dziś popr.: ze swawolnym. [przypis edytorski]

i tak ślicznie na halmonii
glajom nase celadniki⁸⁶!

Bo mój tatuś jest pan majstel,
a ja jestem jego cólka.
I tak wsędzie pachnie klajstel,
i tlociny siom, i wiólka!

Uśmiech zniknął z jej twarzą —
snać⁸⁷ do mamy i do tata⁸⁸
całą siłą swej duszyczki
z kryształowych sal ulata.

I pojęła dobra wróżka
dziecięcego moc serduszka.

Przygarnęła ją do łona:
— Jeszcze tylko chwilkę krótką
zostań ze mną, ty spieszczona,
wdzięczna moja niezabudko.

---

⁸⁶*czeladnik* — rzemieślnik, który przestał być uczniem, ale jeszcze nie jest majstrem. [przypis edytorski]

⁸⁷*snać, snadź* (daw.) — widać, widocznie. [przypis edytorski]

⁸⁸*do tata* — dziś popr.: do taty. [przypis edytorski]

Prędko przejdzie czar godziny
i porzucisz mnie, maleństwo,
i powrócisz do rodziny,
ujrzesz mamę i rodzeństwo.

Tu w przejrzyste klasła⁸⁹ dłonie:
— Niech muzyka spłynie w salę,
niechaj tysiąc gwiazd zapłonie!
Bal zaczyna się nad bale!

Bije w zamku dzwon wesela,
dworska zbiega się kapela.

Niosą bębny i klarnety
trąby, skrzypce, basy, flety.

W środku sali duszki-kwiaty
stroją Butkę w świetne szaty.

Przezroczysta z mgieł tkanina
drobną postać jej opina.

---

⁸⁹*klasła* — dziś popr.: klasnęła. [przypis edytorski]

Do jej plecków dziwadefka
przyklejają dwa skrzydefka.

A na nóżki miast trzewików
cizmy⁹⁰ kładą z brylancików.

Krażek złoty na czub głowy
i strój Butki już gotowy.

Wystąpiła na przód sali
i ozwała się w te słowa:
— Telaz niech mnie każdy chwali,
Telaz Butka jest klólowa!

I zdumiała się nie lada,
gdy maczysko łyse, stare
niski pokłon przed nią składa,
prosząc, by z nim poszła w parę.

Mak, co niby rósł na grzędzie,
a plotkował o niej wszędzie!

---

⁹⁰*cizma* (daw.) — miękki bucik. [przypis edytorski]

Tym zuchwalstwem urażona
Butka rzekła dumnie, sucho:
— Idź plec, pałko wygolona!
Będzies tańczyć dziś z lopuchą.

I pan mak skonfundowany⁹¹
iść z ropuchą musi w tany.

A Sobótka płąs zaczyna
z duszkiem krągłym niby gałka,
co troszeczkę przypomina
jej braciszka — Poniedziałka.

Raptem salę czar przenika,
to oberka rżnie muzyka.

Wszystkie duszki, wszystkie dziwa
czarodziejski ton przyzywa.
Tańczy ślimak z złotą⁹² muszką,
a pomidor tańczy z gruszką,
zgrabne żabki z świerszczykami
obejmują się łapkami.

---

⁹¹skonfundowany — tu: zawstydzony. [przypis edytorski]

⁹²z złotą — dziś popr.: ze złotą. [przypis edytorski]

Tańczą ptaki i zwierzęta,
skaczą śmiesznie gawronięta,
którym błyszczą się jaskrawie⁹³
śliczne dwa ogonki pawie.
Strój ten piękny, okazały
na dzisiejszy bal przybrały.

Tańczy z duszkiem mała Butka
roześmiana, różowiutka,
cizemkami chlupie, tupce,
a jej tancerz tnie hołupce⁹⁴!

Aż Sobótka zawrót czuje,
tak tłuscioszek z nią wiruje.

Tańczy wdzięcznie ryba z rakiem,
a pietruszka z pasternakiem,
Tańczy dudek z panią sową
i mak skacze z łysą głową.
A ropucha tak z nim pląsa,
aż mu ze łba mak wytrząsa!

---

⁹³*jaskrawie* — dziś popr.: jaskrawo. [przypis edytorski]

⁹⁴*hołupiec, hołubiec* — figura taneczna w tańcach ludowych. [przypis edytorski]

Krąg zatacza brać zaklęta,
tańczą duszki i kraśnięta,
kwiaty, grzyby, widma, dziwa,
skacze nawet miotła krzywa!

Pałac mieni się jak w bańce,
płyną tony, płyną tańce,
lekkie szaty wiatr rozwiewa,
wszystko pachnie, wszystko śpiewa,
ściany krwawią się rubinem,
to fioletem, to bursztynem.

Grają skrzypce i piszczałki,
bębny, flety i cymbałki.

Tańczy, tańczy w krąg komnaty
rój stubarwny, rój skrzydlaty,
pląs zawodzi w światel tęczy,
a muzyka gra i dźwięczy.

.....

Nad ogrodem, hen, na dworze,
zachodzące płoną zorze.

ROZDZIAŁ VII. JAK SIĘ ZACHOWALI W OGRODZIE WRÓŻKI NIEPROSZENI GOŚCIE I JAKA ICH ZA TO SPOTKAŁA KARA

Sad stał w myślach pogrążony,
strojny, bujny, rozłożysty;
kryjąc w liściach wyzłocony
owoc — wonny i soczysty.

Słońcu niosąc dziękczynienie,
sad zapada w słodką ciszę.
Trawę długie znaczą cienie,
żaden liść się nie kołysze.

Wtem coś kłębi się nad murem
i w czarownej tej ustroni
coś zawrzało takim chórem,
że mi jeszcze w uszach dzwoni.

Jakaż wrzasków tych przyczyna?
Każdy mi pytanie zada.

A to w ogród jak lawina
pana majstra banda wpada.

Poniedziałek na ich czele
po indyjsku jak nie świśnie,
jak nie huknie: — Na morele!
na brzoskwinie! hej, na wiśnie!

Za starszego brata śladem
już zgłodniałe basatyki⁹⁵
pędzą naprzód zwartem stadem
zbrojne w kije i patyki.

W mig na grusze, na jabłonie
pnie się chciwych malców rzesza,
ten pień chwycił w obie dłonie,
ten się u gałęzi wieszka.

Sińce? Guzy? Bagatela⁹⁶!
Skoro owoc gradem leci
i kobiercem się rozściela
pod żarłocznym wzrokiem dzieci.

---

⁹⁵*basatyk* (daw.) — psotne dziecko. [przypis edytorski]

⁹⁶*bagatela* — tu: nic ważnego. [przypis edytorski]

Toż to radość! To wesele!
Ten pod drzewem milczkiem kuca,
w usta wielkie pcha morele,
a pestkami w dzieci rzuca.

Tamci dwoje popod murem
winogrona szarpią wonne,
co się wiją długim sznurem
ciężkie, słodkie i bezbronne.

Czwartek pełen animuszu
(ten z łakomstwa zawsze słynie)
szuka ziarenek niżej uszu
pograżony w wielką dynię.

A najstarszy pan dobrodziej⁹⁷
taki rozmach w sobie czuje,
że co tylko jest w ogrodzie
zjada, łamie i tratuje.

Młodszy za nim drą się, piszczą,
choć wypchali już kieszenie,

---

⁹⁷*pan dobrodziej* (daw.) — zwrot grzecznościowy. [przypis edytorski]

jeszcze depcą, jeszcze niszczą,
jeszcze sięją spustoszenie.

W chwilę później nie do wiary,
co uczynił ich szal dziki;
jakby przeszły tu Tatarzy⁹⁸,
jakby przeszły rozbójniki.

Sad, co w skarbów swych ozdobie
stał pachnący, barwny, strojny,
teraz chyli się w żałobie,
jakby tknięty dłonią wojny.

Wszędzie szczyrby, wszędzie rany,
tam prześwieca zdarta kora,
tu winograd podeptany,
tam się zwiesza gałąź chora.

W tym bezmyślnym spustoszeniu
tak się wszystko odmieniło,

---

⁹⁸*Tatarzy* — nazwa ludów tureckich; w XV–XVII wieku Tatarzy najeżdżali tereny należące wówczas do Polski, rabowali bogactwa i uprowadzali mieszkańców.
[przypis edytorski]

że aż słońce w przerażeniu
chmurką sobie twarz zakryło.

A dzieciarnia objedzona,
ocierając czoła w pocie,
słodkim łupem objuczona
myśli wreszcie o odwrocie.

Bo pan brat im tak powiada:
— Gdy nas wróżka tu zastanie,
to choć sama się objada,
nam z pewnością sprawi lanie...

Uciec?... Hm, to sprawa łatwa,
droga przez mur przecież krótka,
lecz... tu na się spojrzysz dziatwa —
gdzież podziła się Sobótka?!

Radzi zatem zespół cały,
aż tu... hukły gdzieś wystrzały.

(To dla Butki-bohaterki
zapalono fajerwerki).

Wtorka lęk ogarnął srogi;
skoczył niby kamień z procy:
— Dzieci! prędko za pas nogi!
uciekajmy, co w nas mocy!

Lecz... czy naraz ich zaklęto?
coś ich chwyta w splot gałęzi,
coś ich siłą niepojętą
skuwa, szarpie, trzyma, więzi.

Przez sad w blasków aureoli
wróżka zbliża się powoli...

Idzie z twarzą oniemiałą,
łuna gniewu ją oblewa:
— Co się z moim sadem stało?
moje biedne, drogie drzewa!

Na te słowa nieszczęśliwy
sad rozjęczał się boleśnie:
płaczą grusze, płaczą śliwy
i jabłonki i czereśnie.

Aż wisienka smukła, tkliwa
umęczoną główkę kłoni
i cichutko się odzywa:
— To sprawili, wróżko, oni!

Zaczem piękna Cud-królewna
twarz obraca pałającą
i spostrzega, groźna, gniewna,
winowajców bandę drżącą.

— Nigdyż dla mnie przez minutę
gwiazda szczęścia nie zaświeci?
Życie będzie zawsze strute
przez swawolę chciwych dzieci?

I znów sad mój ukochany
będzie chory i kaleki,
niezgojone zawsze rany
krwawić będą całe wieki!

Ach, zgrzeszyliście nad miarę,
lecz wam znaną jest nauka:

„Kto przewini, weźmie karę,
znajdzie guza, kto go szuka!”.

Tu z pierścieniem wzniosła rękę:
— Za nikczemny wasz uczynek,
za drzew biednych srogą mękę
zmieniam was w gromadę świnek!

Patrzą dzieci w osłupieniu,
strach ubielił im twarzyczki.
Już z ich nóżek w okamgnieniu
świńskie robią się raciczki.

Gdzie ich ręce? gdzie ich szyje?
próżno łkają z głębi duszy:
zamiast nosów mają ryje,
z boków brzydkie kłapią uszy.

A przez dziury hajdawerków
głupio, śmiesznie i szyderczo
pozwijane w kształt świderków
ogoneczki świńskie sterczą.

Wróżka ku nim rękę skinie⁹⁹:
— Gdy sumienie się w was wzbudzi¹⁰⁰,
to i kary czar przeminie...
Idźcie teraz precz — do ludzi!

Zrozpaczone straszonym losem
chęć dziateczki dobyć krzyku
i wraz jękły¹⁰¹ świńskim głosem:
— Krum, krum, kwiku! kwiku! kwiku!

Ledwie rozległ się w przestrzeni
przeraźliwy kwik prosiątek,
ktoś spomiędzy traw zieleni
w sadu wtacza się zakątek.

To prześlicznie ustrojona
krągła, biała i tłuściutka,
rojem duszków otoczona
co tchu pędzi — mała Butka.

---

⁹⁹*rękę skinie* — dziś raczej: ręką skinie. [przypis edytorski]

¹⁰⁰*wzbudzić* — tu w dawnym znaczeniu: zbudzić. [przypis edytorski]

¹⁰¹*jękły* — dziś popr.: jęknęły. [przypis edytorski]

Już przebiegła sad dziewczyna
i złoconą pędzi dróżką,
krzycząc: — Gdzieś tu kwicy świnka,
pokaz świnkę Butce, włózko!

Usłyszawszy głos siostrzyczki,
już prosiątka całą zgrają
ryjki, uszy i raciczki
ku malutkiej wyciągają.

Butka wlepia w nie oczęta,
z rozdziawioną patrzy bużką —
aż zakrzyknie: — Te plosięta
to siom nase dzieci, włózko!

O, tu Cwałtek jest, bęcwałek¹⁰²,
a tu Śloda jest milutka,
a tu duży Poniedziałek!
Wsystkich, wsystkich ma Sobótka!

I przed wróżką przerażoną
już w ramionka świnki chwyta,

---

¹⁰²bęcwałek — głuptasek. [przypis edytorski]

a prosiątek śmieszne grono
z kwikiem, piskiem Butkę wita.

Taka radość niepojęta
rozjaśniła malców twarze,
że już żadne nie pamięta
o przewinie i o karze.

A maleńka im szczebiota¹⁰³:
jak to była w ślicznej sali,
jak tam wszystko jest ze złota,
jak pierogów Butce dali...

— I jest taki tlon z kolalu,
i mak łysy był na gzędzie,
i ja byłam tam na balu,
i znów Butka tańczyć będzie!

I mnie włózka tak chwaliła
psed wsystkimi stlasydłami,
zem nic w sadzie nie lusyła!
— kończy, plaszcząc rączętami.

---

¹⁰³*szczebiota* — dziś popr.: szczebiocze. [przypis edytorski]

Ledwie słowa te wyrzekła,
lament wkoło się podnosi;
dzieciom struga łez pociekła
i różowe pyszczki rosi.

(Tak łakomstwo swoje, zda się,
opłakuje¹⁰⁴ po niewczasie).

I tak wszystkie kwiczą rzewnie,
że to Butkę niepokoi —
więc się zwraca ku królewnie,
co milcząca przy niej stoi.

— Włózko, powiedz mi w tej chwili,
cego oni wszystkie płacą?
cego ryjki w łapki skryli
i na Butkę się nie patsą?

Na to wróżka, smutna, blada,
na jej główce rękę kładzie
i ze smutkiem opowiada,
co robiły dzieci w sadzie.

---

¹⁰⁴opłakuje — prawdopodobnie błąd autorki albo zecera, wydaje się bowiem, że powinno być: oplakują (dzieci). [przypis edytorski]

— Kres położyć chcąc swawoli,
zamieniłam je w prosięta,
lecz jeżeli cię to boli,
to twa wola dla mnie święta.

Tyś, Sobótko, dziś królową,
pierścień w twoje ręce zdaję,
rzeknij tylko jedno słowo,
a co rzekniesz, niech się staje!

Tu na pulchną Butki rączkę
nałożyła swą obrączkę.

Patrzą świnki w Butkę chciwie,
ich zbawienie jest w jej ręku,
więc krumkają¹⁰⁵ niecierpliwie,
ryjkiem kręcąc, pełne lęku.

Z mowy wróżki Butka mała
tyle tylko zrozumiała,
że na każde jej żądanie,
co zapragnie, to się stanie.

---

¹⁰⁵*krumkają* — dziś popr.: *chrumkają*. [przypis edytorski]

Popatrzyła na świneczki —
ach, jak one kwiczą ślicznie,
jakie mają ogoneczki,
i jak krzywią się komicznie!

I wraz cienkim głosem dzwoni,
z roześmianą krzycząc minką:
— Chciem być taka jak i oni,
Butka chce być także świnką!

Ledwie kończy tę myśl pustą,
już się zmienia w świnkę szóstą.

Próżno wróżka zrozpaczona
ręce wzniosła w jej obronie,
Butka w prosię zamieniona
z kwikiem skacze już koło niej.

Bladość wróżki twarz okryła,
bo uczuła z nagłym drzeniem,
że cudowna czarów siła
opuściła ją z pierścieniem.

Co to będzie?! Wielki Boże!
Wszak maleństwo to niewinne
tysiąc nieszczęść ściągnąć może
przez zachcenia swe dziecinne.

Cud-królewna płaczu bliska
na pierścionek z trwogą patrzy
i w ramionach Butkę ściska,
coś jej szepce, coś tłumaczy.

I namówić chce koniecznie,
by wracała z nią do sali,
bo tam będzie jej bezpiecznie
wśród marmurów i koralu.

Wreszcie zbladłe chyląc lica,
o pierścionek szepcem prosi;
ale mała swawolnica
tylko śmiechem się zanosi.

Obejrzała się ku bramie
i raciczką dzieci trąca:

— Butka chce to zanieść mamie,
chodźcie, bo już Butka śpiąca.

— Kwik! — zawrzały wraz wisusy¹⁰⁶,
banda o nic się nie pyta,
w ogród zwawe daje susy
i do domu rwie z kopyta!

Zrozumiawszy, co się święci,
— Kra! kra! — piśły¹⁰⁷ dwa gawronki
i za Butką bez pamięci
gnają, wznosząc swe ogonki.

Nim się wróżka obejrzała,
nim pojęła, co się stało,
już z pierścionkiem Butka mała
znikła w bramie z bandą całą.

---

¹⁰⁶*wisus* (daw.) — urwis. [przypis edytorski]

¹⁰⁷*piśły* — dziś popr.: pisnęły. [przypis edytorski]

ROZDZIAŁ VIII. W KTÓRYM STRA- PIONA WRÓŻKA OŻYWIA CZAR- NOKSIĘSKIE ZWIERCIADŁO

W szklanym zamku na makatach
smuga kładzie się księżyca.

W czarodziejskich, zwiewnych szatach
leży wróżka bladolica.

Wzdłuż jej ramion złotą falą
spływa włos diademem spięty;
nigdzie światła się nie palą,
w mroku pałac legł zaklęty.

A dokoła świetnej sali
pozwijani jak kłębuszki
śpią mieszkańcy zamku mali,
dziwoludki, karły, duszki.

Cisza wkoło; blask miesiąca
srebrem spływa przez sklepienie,
duma wróżka bolejąca,
w fantastyczne patrząc cienie.

Wtem coś drgnęło u kotary,
błysły złotej frędzli skręty
i ukazał się kruk stary,
kruk z oczami jak diamenty.

Krągłym ślepiem powiódł wkoło
i w łeb czarny się zastuka:
— Czegoś tutaj niewesoło...
Nie oszukać Imci Kruka.

Do królewny podszedł żywo,
ukłon złożył jej misterny
i z powagą wyrzekł tkliwą:
— Oto jest twój sługa wierny.

Tu popatrzył w twarz jej białą
i zapytał: — Co się stało?

Wróżka smutnie uśmiechnięta
wysunęła dłoń z koronek.
— Pryśła moja moc zaklęta,
utraciłam mój pierścionelek.

— Kra! kra! — padło w zamku ciszę. —
Cud-królewno, co ja słyszę?

— Cyt, cyt, bo nas kto podsłucha —
szepnie wróżka, kryjąc lice.

— Drogi kruk, nachyl ucha,
zwierzę ci mą tajemnicę.

W mrocznej sali pani blada,
sploty włosów mnąc z rozpaczy,
coś krukowi szeptem gada,
a kruk słucha, a kruk patrzy.

Gdy mu barwnie nakreśliła,
jak Sobótka dwa gawronki
przez jej sad przeprowadziła
skryte w fałdach swej kieszonki.

I jak z Butką ptaszki kuse¹⁰⁸
odegnały precz pokusę...

---

¹⁰⁸*kusy* — krótki; tu: bez ogona. [przypis edytorski]

Kruk odsapnął ze wzruszenia,
po czym modą staroświecką
w łeb się skrobnął od niechcienia
i rzekł: — Mądre, mądr-r-re dziecko!

A gdy dwaj figlarze mali,
dziób otarłszy ze śmietany,
w pawie stroje się przebrali
i wesołe wszczęli tany —
kruk roześmiał się z uciechą
aż dźwięknęło w sali echo:

— Kra! kra! a to sprytne sztuki!
Mądre jak prawdziwe kruki!
Toż to matka dziób rozdziawi,
gdy zobaczy ich strój pawi!

I skrzydłami zaszeleści,
I znów słucha opowieści.

To pochyla swój łeb kruczy,
to z podziwu wzrok wyłupia,

to podgardle gładząc, mruczy:
— Hm... ta Butka też niegłupia...

Lecz gdy wróżka w trwożnej męce
jękła¹⁰⁹, łamiąc białe ręce,
że najmilsze jej dzieciątko
zamieniło się w prosiątko,
że pierścionek jej porwało
i z rodzeństwem w dal pognało
i że biedne to maleństwo
może wpaść w niebezpieczeństwo,
bo magicznych potęg siły
nie rozumie dzidzius miły...

Kruk poderwał się na nogi:
— Cud-królewno, zbądź się trwogi!
Kruk ma łeb nie od parady,
zaraz leci na wywiady
i kpem byłby, gdyby wkrótce
nie miał wieści o Sobótce.
Niech się pani ma nie smuci.
Kruk z pierścionkiem w lot powróci.

---

¹⁰⁹jękła — dziś popr.: jęknęła. [przypis edytorski]

Cześć ci składa sługa wierny!

Błysnął frędzli splot misterny,
drgnęły fałdy u kotary
i jak widmo znikł kruk stary.

Słucha wróżka w szklanej sali,
jak szum skrzydeł cichnie w dali.

I tak marzy drżąca, trwożna:
— Gdybyż tak zobaczyć można,
gdzie jest moja niezabudka,
okrągłutka, mała Butka!
Gdybyż ujrzeć choć z daleka,
co maleńką w domu czeka?!
Czy co¹¹⁰ dziecku się nie stanie,
gdy ją ujrzą w tej przemianie?
I co powie dzidzia słodka,
jeśli mego kruka spotka?

Gdy tak stoi, cisnąc czoło
i o los Sobótki pyta,

---

¹¹⁰co — tu dziś popr.: coś. [przypis edytorski]

nagle jasne, świetlne koło
u jej drobnych stóp wykwita.

Księżyc swoją tarczą zbladłą
w krągłe zajrzał przezieradło.

(W dawnych czasach takie miano
nader trafnie lustrom dano).

Pamięć jakiejś tajemnicy
twarz rozjaśnia Cud-dziewicy.

Przyciskając dłonią serce,
cicha, lekka jak widziadło
sunie z wolna przez kobierce¹¹¹
i zdejmuje z ścian¹¹² zwierciadło.

Jeśli pamięć jej nie myli,
w lustrze owym w każdej chwili
ujrzeć może, co się plecie
na dalekim, ludzkim świecie.

---

¹¹¹*kobierzec* — gruba tkanina, którą ozdabiano ściany lub przykrywano podłogi.
[przypis edytorski]

¹¹²*z ścian* — dziś popr.: ze ścian. [przypis edytorski]

Byle zbudzić moc zaklętą
na pieczęci siedm¹¹³ zamkniętą!

Bije serce Cud-dziewicy,
w lustrze topi błysk źrenicy.

Włosów wonnych aureola
jej precudną twarz okola¹¹⁴.

W czarnoksięskich zmaganiach walce
prężą się jej zwinne palce...

Kreślą dziwne jakieś znaki:
koła, węże i zygzaki.

Rozchylone krwawe wargi
szepcą groźby, szepcą skargi.

Szemrzą wciąż tą samą nutką:
— Mów, co dzieje się z Sobótką!

---

¹¹³*siedm* — dziś popr.: siedem. [przypis edytorski]

¹¹⁴*okola* — dziś popr.: okala. [przypis edytorski]

Owe prośby i rozkazy
wróżka siedm wyrzekła razy.

I zbudziła moc zaklętą,
na pieczęci siedm zamkniętą!

Ze zwierciadła tafli szklistej
trysnął iskier snop ognisty.

Lustro głośno zachrapało
i wyrzekło z miną gniewną:
— Cóż się tam, u licha, stało?
Czego budzisz mnie, królewno?

— Przez czarodziejstw moc zwycięską,
moc magiczną, czarnoksięską,
rozkazuję tobie krótko:
Mów, co dzieje się z Sobótką!

Czeka chwilę Cud-dziewica —
w lustrze tworzy się mgławica.

Lustro sapie, mruczy, stęka,
a wtem pieczęć siódma pęka
i na czystym szkle bez skazy
ukazują się obrazy.

Mkną po tafli zwierciadlanej,
barw tysiącem malowanej.

Jakby w bajce, jakby w kinie
wszystko widać w tej godzinie.

A co więcej... w nocnej ciszy
Cud-królewna głosy słyszy.

Z lustra głosy płyną do niej
jak w najlepszym gramofonie.

Wszystko, wszystko, co się plecie
na dalekim, ludzkim świecie —
wszystko, co by wiedzieć chciała,
widzi, słyszy wróżka biała.

.....

Płynie księżyc coraz bladszy
Cud-królewna w lustro patrzy.

ROZDZIAŁ IX. CO ZOBACZYŁA WRÓŻKA W CZARNOKSIĘSKIM ZWIER CIADLE

W domku majstra u przedmieści,
co się bieli hen, daleko —
słysząc głośny płacz niewieści;
to z majstrowej ócz¹¹⁵ łzy cieką.

Choć spóźniona już godzina,
nikt nie zasiadł do wieczerzy;
płacze matka u komina,
krając chleba bochen świeży.

Jeśli jeszcze i noc zleci
i nie wrócą się do domu
jej najmilsze, słodkie dzieci?
komu chleb ten odda? komu?

---

¹¹⁵ócz — dziś popr.: oczu. [przypis edytorski]

Bochen wypadł z drżącej dłoni,
twarz ukrywszy w brzeg fartucha,
matka łzy bolesne roni
i znów czeka, i znów słucha.

Od południa czeladnicy,
mąż i sąsiad jaki taki
wciąż szukają w okolicy,
czy nie trafią na ślad jaki¹¹⁶?

Aż pan majster, strapion srodze,
poszedł szukać drogich dzieci
do gospody — co przy drodze
wielkich liter złotem świeci.

„Tu jest wiszynk pot ko Gutkiem
gdzie sprzedają Piw o Zwódkiem”.

Ojcu snuło się po głowie,
że się tam o dzieciach dowie,
zaczem w kącie zasiadł ciszkiem¹¹⁷,
trąbiąc kielich za kieliszkiem.

---

¹¹⁶*jaki* — dziś popr.: jakiś. [przypis edytorski]

¹¹⁷*ciszkiem* (daw.) — po cichu. [przypis edytorski]

I tak martwił się głęboko:
— Furdum, burdum, mocium panie!
Aż mgłą zaszło jego oko
i — rozległo się chrapanie.

Gdy tak w zgiełku i hałasie
majster Tydzień śpi, aż miło,
spójrzmy z wróżką, co w tym czasie
w domu jego się zdarzyło.

W ciągłej pracy, w ciągłym ruchu
drepce zacna Imć Niedziela.
Teraz piernat¹¹⁸ niesie z puchu
i na łóżku go rozściela.

Aż jęknęła: — Dobry Boże!
i ty Matko, Mario święta!
Daj niech się już tak nie trwożę,
Niech się znajdą me pisklęta!

---

¹¹⁸piernat — tu: materac. [przypis edytorski]

To błagalnie wznosi dłonie:
— O Antoni z Padwy święty¹¹⁹!
Ty niebieski nasz patronie!
Spraw w Twojej łasce niepojętej

niech odnajdę moją zgubę!
Niech się wróćą dziatki lube,
a ja ku Twojej wiecznej chwale
biednym oddam me korale!

I nie mogąc przyrzec więcej,
chwyta w dłonie piernat z pierza
i w bolesnej serca męce
puch pobija w takt pacierza.

(I tu, widno jak na dłoni,
Święty pomógł jej Antoni).

Bo wtem... Co to? Wielki Boże!
Słysząc jakiś kwik u bramy

---

¹¹⁹*Antoni z Padwy święty* — Antonii Padewski, właśc. Fernando Martins de Bulhões (1195–1231), święty Kościoła katolickiego i patron rzeczy zgubionych. [przypis edytorski]

i znajomy głos na dworze
pisnął cienko: — Chciem do mamy!

Butka? dzieci? Matka blednie,
takie szczęście nią owładło¹²⁰,
że w radości swej bezwiednie
biegnie, ciągnąc — prześcieradło!

Wtem trzasnęły drzwi z łoskotem
i przed drżącą z szczęścia¹²¹ matką
zakurzone, zlane potem
staje... krągłych prosiąt stadko.

Panno święta! O anieli!
a dziateczki zgodną gamą
jak nie kwikną ku Niedzieli:
— Krum, krum, mammo! mammo! mammo!

A prosiątko z minką Butki
już za szyję matkę dusi,
ryjek tuli okrągłutki,
piszcząc: — Butka u mamusi!

---

¹²⁰owładło — dziś popr.: owładnęło. [przypis edytorski]

¹²¹z szczęścia — dziś popr.: ze szczęścia. [przypis edytorski]

Drgnęło serce dobrej matki,
już nie patrzy, już nie pyta
ani dociec chce zagadki,
tylko ściska, tylko wita.

Tylko tuli upojona
świńskie ryjki, świńskie łebki
i powtarza ich imiona,
i całuje w ryjki, w ślepki...

Twarz jej liże sześć ozorków;
słyszczyć piski, słyszczyć śmiechy,
a ogonki u rozporków
kręcą młynca w znak uciechy!

Przygarnawszy wszystkie społem
niby kokosz swe pisklęta,
matka sadza je za stołem,
błogim szczęściem wskroś przejęta.

Toż kwik rozległ się w izdebce,
gdy im wniosła z kaszą mleka.

Dziatwa krząka, mlaska, chłepce,
aż jej płyn po ryjkach ścieka.

I majstrowa sama nie wie,
gdy tak tłoczą się przy misie,
czy w pokoju jest, czy w chlewie?
czy jej wszystko tylko śni się?

Wtem głos Butki się podniesie
(małą pchają wciąż do ściany),
— Pseciez Butce tez jeść chce się,
dosyć macie juz, gałgany!

Matka oczom swym nie wierzy,
bo prosiątka w tej minutce
odskakują od wieczerzy,
robiąc miejsce małej Butce.

A Sobótka, niczym dama,
łebkiem kiwa im łaskawie:
— Jak się dobrze najem sama,
to tloseckę wam żośćawie.

Chodźcie ź Butką papać ptaski,
chodźcie plędko, gawlonaski!

Na to z kąta popod ławą
para ptasząt kształtu kruka
wyskakuje na stół żwawo
i dziobami w miskę stuka.

To naprawdę nie do wiary!
Ze zdumieniem matka patrzy —
— Czy to sen jest? czy to czary?
mówcie, dzieci, co to znaczy?

Na to dziatwa wszczyna kłótnię,
wszystkie drą się, krzyczą naraz
i tak plotą bałamutnie¹²²,
taki robią zgiełk i hałas,

że majstrowa nic nie słyszy,
jakby tartak miała w głowie,
aż znów Butka ich uciszy:
— Niech najlepiej Śloda powie!

---

¹²²*bałamutnie* — tu: mętnie, niejasno. [przypis edytorski]

Cud naprawdę, co się dzieje:
na głos małej wieprzków stadko
ryjki zwierza i... niemieje!
patrząc w Butkę z miną rzadką.

Tylko świnka z noskiem Środy
na kolanach matki siada
i niezwykle ich przygody
Imć Niedzieli opowiada.

Jak gawronki dwa spotkali,
którym obdarł kot ogonki,
jak ubranka potargali
i do wróżki szli przez łąki;
jak za wielką złotą bramą
zostawili Butkę samą
i tak się o Butkę bali,
że przez mur się w sad dostali
i owoców widząc tyle,
przystanęli tam na chwilę...

Tu wstyd zdławił małą świnkę
i jękając się, powiada:

— Gdyśmy zjedli odrobinę,
przyszła jakaś pani blada
i... i strasznie się złościła,
i... i w świnki nas zmieniała...

Raptem Butka sprawiedliwa
potok słów przerywa Środzie:
— To jest plawda nieplawdziwa,
tak nie było w tym oglodzie!

Oni ładny bal zrobili,
wszystko zjedli, polamali,
takie, mamó, głube byli,
bo tak stlaśnie się napchali.

Włóżka baldzo się maltwila,
dobrze ze ich nie wybila,
bo mnie nić nie żośtawili,
tylko wszystko poniscyli!

Próżno dziatwa Butkę straszy,
chce jej przerwać, kwiczy, tupie —

Butka z ryjkiem pełnym kaszy
kończy: — Oni baldzio głupie!

I z pogardą dzieci zmierzy...
Na to banda w bek uderzy.

Płacze gorzko i majstrowa...
Jezu Chryste, co się dzieje!?
Na toż ona dzieci chowa,
by wyrosły z nich złodzieje?

I swawolą ich przejęta
rzekła do nich we łzach cała:
— Cudza własność to rzecz święta,
słuszna kara was spotkała.

Ach, mówiłam nieraz, dziatki,
kto nie słucha ojca, matki,
ten psiej skóry słuchać musi,
bo go diabeł zawsze skusi.

Ot i przyszła kara Boska,
teraz kształty prosiąt macie —

i tu nagle się zatroska:
— Jak ja was pokażę tacie?

Wzmógł się na to płacz dziatczek:
szłocha matka z twarzą zbladłą,
a że wszystkim brak chusteczek,
więc łzy leją — w prześcieradło.

Potem chciała Środa dalej
opowiedzieć o pierścieniu,
lecz nie dało się to wcale —
bo po ciężkiem odetchnieniu

małe lichy, mrużąc oczy,
rzekło: — Telaz Butka syta,
niech już Środa nie tlajkocy,
Butka będzie spać i kwita!

A sio! dość już macie kaski,
idźcie na piec, gawłonaski!

Ledwie rzekła to dziecina,
Środa zdanie w pół ucina,

a na piecu dwa gawronki
roztaczają swe ogonki.

Próżno matka prosi, pyta,
bractwo stoi oniemiałe,
a Sobótką jak zabita
śpi — zwiesiwszy uszka małe.

Lęk ogarnął Imć majstrową,
skłopotaną chyli głowę
i zgarnąwszy stadko razem,
przed ołtarzyk z dziećmi zmierza,
by jak co dzień przed obrazem
klęknąć z nimi do pacierza.

I drży z trwogi, czy zła siła
serc jej piskląt nie zmieniła?

Lecz po chwili z ulgą widzi
(choć ich łkanie rwie jej duszę),
że się dziatwa psot swych wstydy,
że uklękła w wielkiej skrusze

i że w myśli litanijki¹²³
szepce, we łzach kąpiąc ryjki.

Więc dodaje malcom ducha:
— Kto zamyśla o poprawie,
tego pewnie Bóg wysłucha
i przebaczy mu łaskawie.

Może wam i karę skróci —
śpijcie, drogie niebożęta!
Może tatko dziś nie wróci...
Wejrzyj na nie, Panno święta!

Z tej pociechy wielce rada
banda biednych, małych świnek
wkrótce w słodki sen zapada,
nos wetknąwszy w puch pierzynek.

Z Butką trudu jest najwięcej —
ani drgnęła jej powieka,
kiedy wzięwszy ją za ręce,
matka z niej sukienki zwleka.

---

¹²³*litania* — rodzaj modlitwy. [przypis edytorski]

Sapie przy tym tak szczęśliwie,
że majstrowa ją przyciska
i całuje w pyszczek tkliwie...
Wtem, gdy na nią patrząc z bliska,

rysów szuka swej dziecinki,
widzi — że pierścionek złoty
pulchną łapkę małej świnki
węzowymi objął sploty.

Znów niepokój matkę ściśnie;
smutnie patrzy na Sobótkę:
Czyżby mała lekkomyślnie
skradła komu tę błyskotkę?

Boże drogi! Boże miły,
co te smyki nabroily!

Z wolna pierścień drżącą dłonią
ściąga — kładzie pod obrazem,
gdzie Padewski się Antonio
chyli, z dobrych ócz wyrazem.

Lecz gdy wraca od łóżeczka,
w którym szósta śpi świneczka,
raptem oczy słoni ręką,
bo ujrzała przez okienko,

że ptak jakiś w pierścień wlepia
dwa świecące, krągłe ślepia.

Szybko, krzyżą czyniąc znaki,
zatrzaskuje okiennicę;
mary to? czy wilkołaki?
wszędzie dziwy, tajemnice...

Lecz już zgadnąć się nie sili,
czego chce ten opętaniec?
Wzdycha, nisko głowę chyli
i odmawia swój Różaniec¹²⁴.

Gdy tak klęczy na podłodze,
zadrzemało się niebodze.

.....

Wtem do uszu Imć Niedzieli

---

¹²⁴*Różaniec* — tu: modlitwa w Kościele katolickim. [przypis edytorski]

dobiegł jakiś głos z gościńca,
majster, ile sił w gardzieli,
śpiewa, laską czyniąc młyńca:

Pije Kuba do Jakuba,
Jakub do Michała,
Pijesz ty, piję ja,
Kompanija¹²⁵ cała!

Matka porwie się na nogi,
szybko w światło lampy dmucha,
bo już majster wchodzi w progi,
wyśpiewując z miną zucha:

A kto nie wypije,
tego we dwa¹²⁶ kije:
łupu-cupu po kozuchu!
Tego we dwa kije!

Tu się majster w animuszu¹²⁷
w izbę wtoczył w kapeluszu.

---

¹²⁵*kompanija* — dziś popr.: kompania. [przypis edytorski]

¹²⁶*we dwa* — dziś popr.: w dwa. [przypis edytorski]

¹²⁷*w animuszu* — pobudzony, energicznie. [przypis edytorski]

Ledwie jednak spojrzął wkoło,
poznał swoją połowicę,
zdjął kapelusz, otarł czoło
i strapiło mu się lice¹²⁸.

— Oj, zonusiu, oj, Niedziółko,
tak i chodzę, chodzę w kółko.
A tu niby księżyc świeci,
a ja szukam, szukam dzieci,
tak i chodzę, chodzę, chodzę,
a tam świeci się przy drodze,
i wypilem kieliszeczek
tak za zdrowie mych dziateczek,
i za twoje, mammo, zdrowie...
I... i szum mam teraz w głowie!
Jeden duży i dwa małe
i zalałem troszkę pałę¹²⁹.
Widzisz, żonciu, to nie dziwy,
gdy kto¹³⁰ taki nieszczęśliwy!

---

¹²⁸*lice* (daw.) — lico, twarz. [przypis edytorski]

¹²⁹*zalać (...) pałę* (pot.) — upić się. [przypis edytorski]

¹³⁰*kto* — tu dziś popr.: ktoś. [przypis edytorski]

Tu pan majster w głos zaszlocha,
toć on dziatki z serca kocha!

— Cyt, cyt, Tydziu... drogi, miły,
Bóg wysłuchał prośby matki,
dzieci nasze powróciły,
troszkę tam zniszczyły szatki,
różne przejścia miały, tatku,
bo zbłądziły na ostatku.

Wielki z tego był ambaras,
tylko... stygnie nam wieczerza;
chodź, opowiem wszystko zaraz...
Ciągnie majstra do alkierza.

Ale majster szczęśliw wielce
ręce składa: — A wisielce!
Moje małe, drogie smyki!
Jutro, tego, dam im wnyki¹³¹;
jutro, tego, będzie lanie,
furdum, burdum, mocium panie!

---

¹³¹wnyki (daw.) — lanie. [przypis edytorski]

Ale dzisiaj, panie tego,
ucałuję raz każdego!

Żona go za poję chwyta:
— Nie, nie Tydziu, chodźże ze mną,
ujrzesz dzieci, gdy zaświta,
teraz przecież w izbie ciemno.
Zrobisz rwetes¹³², zrobisz hałas
i pobudzisz dziatki zaraz!

I gwałtowną czując trwogę,
dłońmi mu zagradza drogę.

Ale majster ją odpycha:
— Duszko moja, cóż, u licha,
cóż takiego im się stanie,
choć ich zbudzę, mocium panie?

Pocałuję raz każdego,
raz przytulę ich do serca.
Przeciem ojciec, panie tego,
a nie żaden ludożerca!

---

¹³²*rwetes* — hałas, zamieszanie. [przypis edytorski]

O straszliwej męki chwila!
Widzi matka, jak się schyla
i jak wielkie swe wąsiska
w puch poduszki białej wciska.

Pocałował — bez hałasu;
ale zamiast lic atłasu
na buziakach swych dziewczynek
wyczuł ostry włos szczecinek.

Czyżby go zamroczył trunek?...
Drugi składa pocałunek
i znów, rzecz to niepojęta,
w usta kłuje szczeń¹³³ przekłęta.

Szybko się do chłopców zwraca,
po poduszkach dłońmi maca
i z okropnym strachem w duszy
czuje świńskie ryjki, uszy,
świńskie karczki, świńskie brzuszki
ułożone na poduszki.

---

¹³³szczeń — szczecina. [przypis edytorski]

Otulone i nakryte
śpią prosięta jak zabite.

Wtedy krzyknął majster: — Żono!
Uczyliś rzecz szaloną!
Odkądże ci się zachciewa
mieć za dzieci świnie z chlewa!

Precz mi z łóżka, precz, prosiaki,
ja się wam tu dam we znaki!
I gniew taki w majstrze zbiera¹³⁴,
że pierzynki z malców zdziera,
a że w głowie okowita¹³⁵
szumi — nóż ze stołu chwyta.
Z nożem leci do Sobótki!
Jeden błysk jak mgnienie krótki
i... coś hukło¹³⁶ na kształt gromu,
aż się wstrząsała chatka cała...

.....

---

¹³⁴*zbiera* — dziś popr.: wzbiera. [przypis edytorski]

¹³⁵*okowita* (daw.) — wódka. [przypis edytorski]

¹³⁶*hukło* — dziś popr.: huknęło. [przypis edytorski]

To w królewny szklanym domu
wiotka postać się zachwiała —
o marmury lustro jętko
i w sto części się rozpękło,
a królewna na kobierce
padła, dłońmi cisnąc serce.

.....

I już nie wie wróżka biała,
że ocalił jej maleńką
kruk — co szybciej niżli strzała
przez wyrwane wpadł okienko.

Że zakrakał na pułapie
tuż nad głową jej dziecięcia
i pierścionek dzierżąc w łapie,
w głos wymówił te zaklęcia:

„Na usilne me żądanie,
Cud-królewny rozkazanie,
zanim pamięć słów uleci,
niech się świnki zmieniają w dzieci!”.

Że na wronki skinął potem
i że znikli z piór łopotem.

Nie wie też, że majster biedny
krzyża zrobił ruch bezwiedny,
że ujrzawszy czarne ptaki,
nóż wypuścił z drżącej dłoni,
myśląc, że to są majaki,
że mu wódka w uszach dzwoni...

Bo gdy spojrział znów na łożo
ujrzał małe swe niebożę,
jak zwinięte na kształt kulki
śpi podparte rączynami
i owite w biel koszulki
razem z Środą i chłopcami.

Wtedy z twarzą łzami zlaną
padł przed żoną na kolano,
krzycząc: — Nigdy, żono luba,
nie zaleję więcej czuba!

A Niedziela rozrzewniona
czule wzięła go w ramiona.

Po czym mąż i żona społem¹³⁷
z rozjaśnionym klękli czołem
i pobożne wznieśli pienie
za dziatczek ocalenie.

A gdy wreszcie z klęczek wstali,
znów serdecznie się ściskali
i pokładli się z kolei
pełni szczęścia i nadziei.

Cyt... usnęła majstrów para,
Słysząc jeno tyk zegara.

---

¹³⁷*społem* (daw.) — razem. [przypis edytorski]

ROZDZIAŁ X. JAKI GOŚĆ NAWIE- DZIŁ DOMEK PAŃSTWA MAJSTRÓW I CO W SNACH BUTKI WYCZY- TAŁ

Śpią Imć Tydzień i Niedziela,
postulały dziatki oczy;
noc nad domkiem się rozściela,
noc ciemnością izbę mroczy.

Drży płomyczek lampki słaby,
płynie letniej nocy gwara,
gdzieś kumkają sennie żaby —
w izbie słychać tyk zegara.

Wtem na jego białej tarczy
poruszyła się wskazówka...
W pudle głośno coś zawarczy
i wyskoczy ptasia główka.

Kuku! kuku! kuku! drze się
aż się głos po izbie niesie;

wykukała północ z śmiechem¹³⁸
i w głąb skryła się z pośpiechem.

Coś w zegarze głucho trzasło¹³⁹
i... światełko lampki zgasło.

Wtedy nagle, w wnętrzu¹⁴⁰ chaty
zapachniały cudnie kwiaty
i spłynęła w nocną ciszę
z niewidzialnych dłoni grajka
pieśń — co tuli i kołysze,
pieśń czarowna niby bajka.
Pieśń, co barwę bierze z tęczy,
pieśń, co pąki róż rozchyła,
co na strunach serca dźwięczy
i na skrzydłach gra motyla.
Pieśń, co koi i weseli —
Z pieśnią spływa — pani w bieli.

---

¹³⁸z *śmiechem* — dziś popr.: ze śmiechem. [przypis edytorski]

¹³⁹*trzasło* — dziś popr.: trzasnęło. [przypis edytorski]

¹⁴⁰*w wnętrzu* — dziś popr.: we wnętrzu. [przypis edytorski]

Sunie jasna i przeźrocza¹⁴¹,
lekka, cicha i powiewna,
jak pachnący kwiat — urocza,
kryształowa Cud-królewna.
Uśmiechnięta czule, słodko
lice chyli nad Sobótką.

Wolno bierze ją w ramiona
i na brzegu łoża siada,
i przytula ją do łona,
i najdroższe liczko bada.

Miękkie włosy pięknej wróżki
oplatają niby wieńce
Butki plecki, Butki nóżki,
całe ciało jej dziecięce.

W złocie włosów jak w kolebce
śpi najmilsza jej dziewczuszka;
wróżka tuli ją i szepce
w bijącego takt serduszka:

---

¹⁴¹*przeźrocza* (daw.) — *przezroczysta*. [przypis edytorski]

Butko maleńka,
słodka dziecino,
przyszłam do ciebie
cichą godziną.

Przyszłam do ciebie,
ptaszku maleńki,
by ci wyszeptać
słowa podzięk.

Za twoją sprawą,
dzidziusiu miły,
wszystkie me więźnie¹⁴²
w dom¹⁴³ powróciły.

Już mi ich smutek
serca nie truje,
więc się radosna
i wolna czuję.

---

¹⁴²*wszystkie me więźnie* — dziś popr.: wszyscy moi więźniowie. [przypis edytorski]

¹⁴³*w dom* — dziś popr.: do domu. [przypis edytorski]

I chodzić będę
w wonnym ogrodzie,
i snuć marzenia
w cichym zachodzie,

że nauczone
na twym przykładzie
przybiegną dziatki
igrać w mym sadzie.

Przez złote wrota
jak szczęścia gońce
wbiegną i wniosą
radość i słońce!

I pusty pałac
rozdzwoni echem,
dziecięcym gwarem,
dziecięcym śmiechem.

I zamyślane
utoną oczy

w dziecięcej duszy
toni przezroczej...

Aż znów odlecą
ptaszęta złote
i w dal poniosą
moją tęsknotę...

Tak w różowe Butki uszka
cichym głosem szemrze wróżka
i znów garnie ją, i tuli
w woniejących włosów luli.

Czymże cię, Butko
wdzięczna, nagrodzę?
Czymże dzieciństwa
lata osłodzę?

Dni twych minionych
niech pamięć wskrześnie¹⁴⁴,
marzenia twoje
ukaż mi we śnie.

---

¹⁴⁴*niech pamięć wskrześnie* — dziś popr.: niech się pamięć wskrzesi. [przypis edytorski]

Za hart twój, Butko,
za twoje męstwo
wszystko, co¹⁴⁵ pragniesz,
dam ci maleństwo.

W pierścień zdobną, lekką ręką
nad jej czółkiem krąg zatoczy
i przygarnie znów maleńką,
i w zamknięte patrzy oczy.

Lecz nie może u dzieciny
snów rozplątać gmatwaniny,
bo kaździutkie jej życzenie
znika — niby oka mknienie¹⁴⁶.

.....

.....

Parę łyżek miodu w garnku —
nieskończona kiedyś bajka —
jakaś lalka na jarmarku —
piernik w kształcie Mikołajka —
znalezione jajko kurki —

---

¹⁴⁵co — tu dziś popr.: czego. [przypis edytorski]

¹⁴⁶oka mknienie — dziś raczej: oka mgnienie. [przypis edytorski]

jakieś szkiełko, jakieś sznurki —
rzemiennego sprzączka paska —
jakiś guzik, strzęp obrazka...

.....
.....

(Skarby, które chłopcy mali
zwykle Butce wydzierali).

To w jej snach się teraz kręci,
to jedynie ma w pamięci.

Patrzy wróżka zadumana —
Butka śmieszy ją i wzrusza;
jakże-bo¹⁴⁷ skomplikowana
jest małego dziecka dusza!

Lecz te strzępki, te błyskotki,
toć to rzeczy bez znaczenia...
Czyż nie znajdzie u Sobótki
większych pragnień lub marzenia?

---

¹⁴⁷jakże-bo — dziś popr.: jakże. [przypis edytorski]

Wtem spostrzegła, że różowa
buźka dziecka się uśmiecha,
ustka szepcą jakieś słowa,
w całym ciałku drży uciecha.

Gdzieś chcą biegnąć małe nóżki,
w włosów płacząc się atłasie,
a rozwarte jej paluszki
coś uchwycić pragną, zda się.

(To w ogródek — co malutki
wyrósł nagle wkoło Butki
i owocem ciężkim gnie się,
sen tłusciutką Butkę niesie).

Biegnie, biegnie za morelką,
za brzoskwinią, za jabłuszkiem,
to znów gruszkę goni wielką
z smakowitym¹⁴⁸, kraśnym brzuszkiem.

Już się zdaje, że dziewczeczka
w buzi słodycz soku czuje,

---

¹⁴⁸z *smakowitym* — dziś popr.: ze *smakowitym*. [przypis edytorski]

tak jej drobne drżą usteczka,
tak języczkiem coś smakuje.

Ale obraz w dal ucieka!
Wokół Butki głucha pustka,
żał twarzyczkę jej powleka,
w podkóweczkę zgięła ustka
i z wyrazem smutku, nudy —
śpi cichutko — tak jak wprzód.

Za to twarz królewny biała
niby zorza zróżowiała,
bo wyraźnie teraz widzi
za czym tęskni małe dzidzi.

Na buzieńkę swej dzieciны
pocałunków spada gradem...
W dołek wkłada ją pierzyny
i uchodzi — duchów śladem.

.....
.....

Pierwsze kury pieją w dali.

.....

Lampka się jak pierwszej pali,
a w mrok izby przez okienko
zagładają: świt z jutrzeńką.

ROZDZIAŁ XI. W KTÓRYM MA- RZENIE SOBÓTKI ZAMIENIA SIĘ W RZECZYWISTOŚĆ

Słońce stało już wysoko,
gdy dźwignęła się z pościeli,
przecierając senne oko,
postać zacnej¹⁴⁹ Imć Niedzieli.

Co to? Siódma już godzina?
Skądże jej się tak zaspąło!
Tu z wysiłkiem przypomina,
co w wczorajszym¹⁵⁰ dniu się stało.

---

¹⁴⁹*zacny* — prawy, godny zaufania i szacunku. [przypis edytorski]

¹⁵⁰*w wczorajszym* — dziś popr.: we wczorajszym. [przypis edytorski]

Co to było? Wielki Boże!
Czy to prawda, czy sen może?
Aż uwierzyć trudno prawie,
że to działo się na jawie...

Okiem rzuca na posłanie:
śpią najmilsze jej dziateczki;
a tu leży ich ubranie —
zdarłe suknie¹⁵¹ i majteczki.

Toż ją znowu czeka praca!
Co za dziury! co za dziury!
Suknie bada i przewraca,
czoło jej zaległy chmury.

Oj, przebrały smyki miarę!
Już majstrowej nic nie wzruszy,
niech dostaną dobrą karę,
niech im ojciec da za uszy.

Niech pocierpią raz dziateczki,
skoro nie ma na nie rady...

---

¹⁵¹*suknie* — tu daw.: ubrania. [przypis edytorski]

A wtem zbladła... nuż z wycieczki
pozostały inne ślady?

Imć majstrową przeszły dreszcze;
dłonią sięga w głąb pierzynek
i... wyciąga — ciepłe jeszcze
skórki sześciu małych świnek.

Szybko, modląc się po cichu,
po drabinie w górę pnie się
i do skrzyni, co na strychu,
dowód hańby dziątek niesie.

Wielka w niej wezbrała ulga,
gdy zapadło wieko skrzynki,
i pośpiesznie w dół się kulga¹⁵²,
jakby za nią gnały... świnki!

.....

A tymczasem, tak jak co dnia,
hałas zerwał się na dole;

---

¹⁵²kulgać się (z ros.) — turlać się, toczyć. [przypis edytorski]

to dziateczki Imć Tygodnia
rozpoczęły już swawolę.

Tu poduszka w górę lata,
aż się sypie wkoło pierze,
ten warkocze siostrom splata,
tych dwóch się za czuby bierze.

Zgiełk przerwało wejście matki;
oj, surową ma dziś minę.
W rękach trzyma ich manatki
i... rzemienną dyscyplinę.

Wszystkie rzeczy te w paradzie¹⁵³
na zydelku¹⁵⁴ majstra kładzie.

Pospuszczały główki zuchy;
nikt nie śmieje się, nie szepce,
słysać brzęk lecącej muchy...
makiem zasiał w ich izdebce.

---

¹⁵³w *paradzie* — tu: uroczyscie. [przypis edytorski]

¹⁵⁴*zydel* (daw.) — stołek. [przypis edytorski]

Czy nie boskie to skaranie?
Jak zamówił, będzie lanie!

Lecz że ojciec jeszcze chrapie,
banda matkę w krąg otoczy;
każdy ją za szyję łapie,
każdy jej zagląda w oczy.

— Mamo! mamciu! rybko! kiciu!
ocal dzieci przed kłopotem,
nie zbroimy nigdy w życiu,
tylko nie mów ojcu o tem¹⁵⁵!

— Daj, mateczko, szatki inne!

Czwartek chlipnie, Piątek jęknie —
I na prośby ich dziecinne
serce matki jak wosk mięknie.

Takie miłe te nicponie¹⁵⁶!
Tyle rączek ją oplata,

---

¹⁵⁵*tem* — dziś popr.: tym. [przypis edytorski]

¹⁵⁶*nicpoń* — urwis. [przypis edytorski]

tak się tula, garną do niej...
Niech tam! suknie im wyłata.

I poczciwa Imć Niedziela
nowe szatki im rozdziela.

Toż to radość! toż to pycha!
Duszą dziatki Imć majstrową,
aż z radości każdy prycha,
przywdziewając suknię nową.

Właśnie był to dzień świąteczny;
(zwykle w święto uroczyste
każdy stara się być grzeczny
i mieć twarz i ręce czyste).

Grzeczne są i majstrów dzieci.
Chłopcy gęste mają miny¹⁵⁷ —
każdy pozór ma waszeci¹⁵⁸
od nóg bosych do czupryny!

---

¹⁵⁷*gęste mają miny* (daw. przen.) — są pewni siebie lub takich udają. [przypis edytorski]

¹⁵⁸*waszeć* (daw.) — tytuł grzecznościowy; mieć pozór waszeci: wyglądać jak wielki pan. [przypis edytorski]

Mała Butka z miną hardą
kręci się jak krągła kulka,
bo wspaniałą swą kokardą
oczarować chce ojczulka.

— Tato! — krzyczy — na śniadanie!
Wstawaj tato, mocium panie! —
I w zamknięte drzwi alkierza¹⁵⁹
piąstką raz po raz uderza.

Lecz się próżno Butka trudzi:
majstra — nic dziś nie obudzi.

Urażona tym dziecina
już odbiegła do okienka,
po krzeselku się wysspina¹⁶⁰
i w otwartym oknie klęka.

Aż tu w rączki jak nie klaśnie,
jak nie krzyknie, jak nie wrzaśnie,
jak nie piśnie jak najgłośniej:
— Patscie, patscie, co tam lośnie!

---

¹⁵⁹*alkierz* (daw.) — mała sypialnia. [przypis edytorski]

¹⁶⁰*wsspina* — dziś popr.: *wspina*. [przypis edytorski]

Oglód, oglód mój malutki!
Oglód psyped do Sobótki!
Mamo! mamo! dzieci! dzieci!
I jak piłka na dwór leci.

Zatupały dziątek pięty,
wzniósł się ciemny obłok kurzu;
pędzą — a tu świat zaklęty
czar roztoczył na podwórzu.

Sad prześliczny, karłowaty,
z owocami przepyszny¹⁶¹,
raptem wkoło białej chaty
wyrósł — niby grzyb spod ziemi.

Patrzą dzieci, matka patrzy,
wśród gałązek coś szeleści...
To na korze od szkła gładziej
złoty napis wszystkim wieści:

„Za szlachetność jej serduszka
Butce w dani składa — wróżka”.

---

¹⁶¹*przepyszny* — dziś popr.: *przepysznymi*. [przypis edytorski]

Matka Butkę w pól porywa,
łez potokiem twarz jej zlewa,
upojona i szczęśliwa
w czarodziejskie patrzy drzewa
i krzyż znacząc nad jej czołkiem,
woła: — Butko! tyś aniołkiem!

Piszczą dzieci, szłocha matka,
biegnie ta i ta sąsiadka,
pędzą dziewczki, czeladniki,
„Hurra!”, drą się uliczniki.

Każdy gapi się i pyta,
każdy złoty napis czyta.

A maleńka bohaterka
to na sad swój z dumą zerka,
to na gałąź ponad daszkiem,
gdzie gawronek z gawronaszkiem
dziobem kręcą w lewo, w prawo,
kracząc Butce: — Brrrawo! brrrawo!

Słyszając tyle zgiełku, wrzawy
majster rzucił też posłanie
I wychylił nos ciekawy,
i zakrzyknął: — Mocium panie!
i z ust mu wypadła fajka...

.....

I skończona moja bajka.

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na Licencji Wolnej Sztuki 1.3.

Fundacja Nowoczesna Polska zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony:
<http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/rogoszowna-dzieci-pana-majstra/>

Tekst opracowany na podstawie: Zofja Rogoszówna, Dzieci pana majstra, druk W. L. Anczyc i Spółka, Kraków 1921.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska, Biuro Rzecznika Praw Dziecka

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>) we współpracy z Biurem Rzecznika Praw Dziecka.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Kopec, Katarzyna Makaruk, Wojciech Kotwica.

Okładka na podstawie: `<div class="fn"> <span style="font-weight:bold">Children at the Window</span> </div>`, JarektUploadBot, domena publiczna

ISBN 978-83-288-0817-1

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przeznacz 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska,
ZOFIA ROGOSZÓWNA *Dzieci pana majstra* 149
KRS 0000070056.

Dołącz do Towarzystwa Przyjaciół Wolnych Lektur i pomóż nam rozwijać bibliotekę